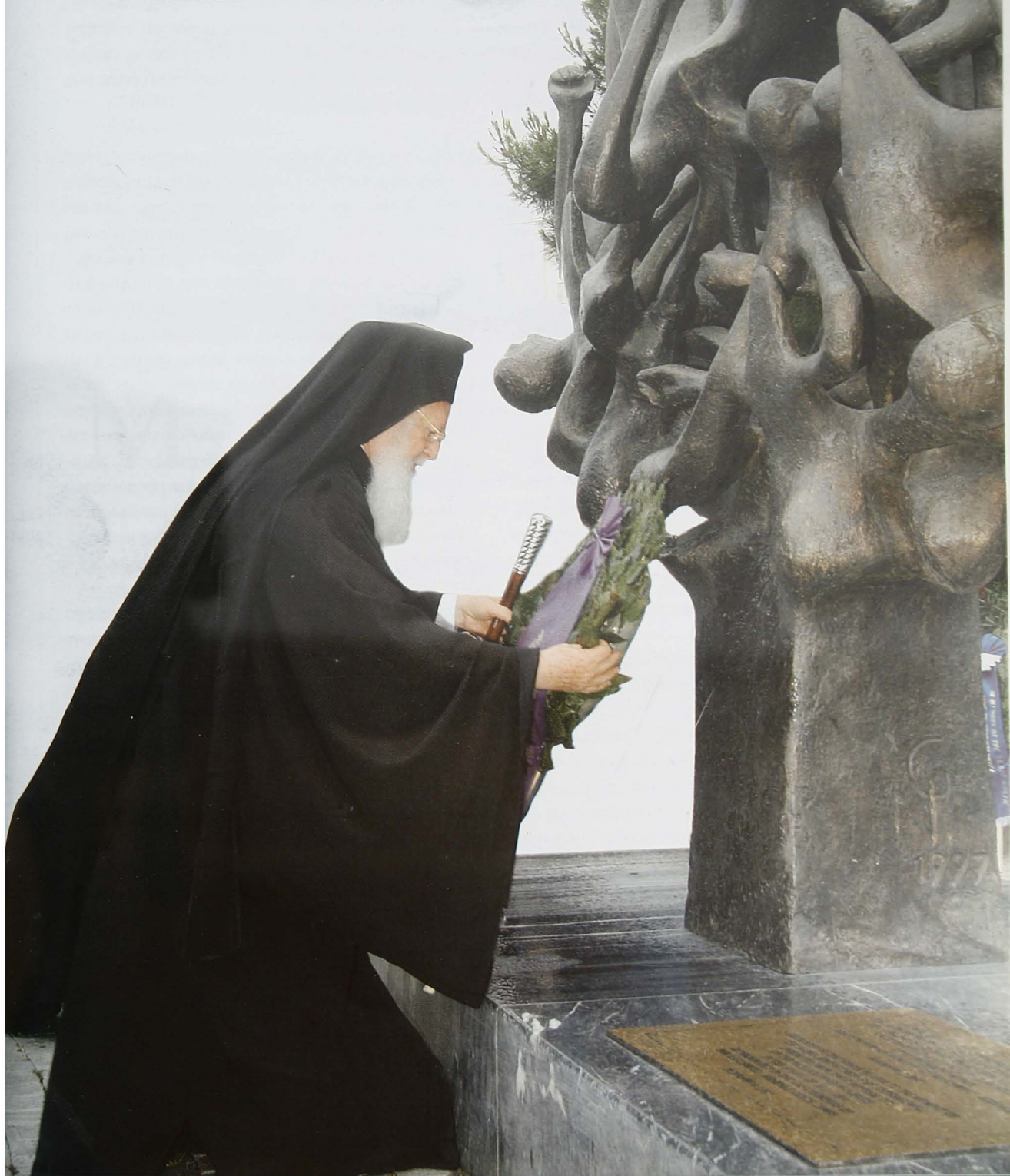

ΧΡΟΝΙΚΑ

זכרונות

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΣΤ' • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 186 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2003 • ΤΑΜΟΥΣ - ΑΒ 5763

Εγερτήριο Συνείδησης

ΕΧΕΙ διατυπωθεί με συγκεκριμένα επιχειρήματα η άποψη ότι σαν το Ολοκαύτωμα των 6.000.000 Εβραίων δεν υπάρχει παρόμοιο γεγονός στην παγκόσμια ιστορία. Στην παγκόσμια ιστορία που είναι γεμάτη από βαρβαρότητες (πολέμους, γενοκτονίες, διωγμούς, καταστροφές κ.λπ.) δεν καταγράφεται εφαρμογή άλλου μελετημένου και συστηματικού σχεδίου που προγραμματίστηκε από επίσημο κράτος σε βάρος μιας ομάδας ανθρώπων για μόνο το λόγο της θρησκείας τους.

ΟΠΩΣ τόνισε φέτος, στις 29 Μαΐου 2003, στη Θεσσαλονίκη, ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος «Καμιά ερμηνεία δεν είναι δυνατό να δικαιολογήσει ούτε κατά το ελάχιστον τη μαζική εξόντωση χιλιάδων ανθρώπων για το μοναδικό λόγο ότι ανήκαν σε μία φυλή ή μία θρησκεία». Και συνέχισε: «Το μνημείο του Ολοκαυτώματος ενθυμίζει την κατάρπωση εις την οποίαν δύναται να εκπέσει ο άνθρωπος, όταν καταληφθεί από πεπλανημένα ιδεολογήματα. Εκφράζομεν αποτροπιασμόν για το έγκλημα, αλλά και την ευχήν όπως μην επαναληφθεί παρόμοιον εις το μέλλον εις βάρος οιοδήποτε λαού. Ατυχώς η ανθρωπότης δεν κληρονομεί την πείραν και την γνώσιν και επαναλαμβάνει τα ίδια σφάλματα εις διαφόρους βαθμούς, τόπους και χρόνους.

Ορισμένοι άνθρωποι δεν αποδέχονται την ύπαρξιν άλλων οι οποίοι να διαφέρουν από αυτούς και να θέλουν να υπάρχουν κατά τρόπον ζωής, τρόπον σκέψεως, πίστεως και επιδιώξεις διαφορετικής. Εν τούτοις η ιδιοπροσωπεία εκάστου ατόμου και εκάστου λαού είναι κοινωνικόν δεδομένον αναπόφευκτον. Και μόνον εις τον χώρον της ουτοπίας δύναται να υπάρχει η ομοιομορφία την οποία επιδιώκουν ή επιθυμούν οι φίλοι της εξαφανίσεως των διαφορετικών συνανθρώπων. Το επικίνδυνον και θλιβερόν είναι ότι αυτό το ουτοπικόν όραμα επι-

διώκουν ορισμένοι να το κάνουν πραγματικότητα και δη δια των πλέον απανθρώπων και εγκληματικών μέσων. Της βιολογικής εξαφανίσεως, της βιολογικής εξοντώσεως, εκείνων οι οποίοι είναι διαφορετικοί από αυτούς».

ΕΥΣΤΟΧΑ ο Φ. Δ. Δρακονταειδής, παρουσιάζοντας («Ελευθεροτυπία», 13.6.2003) βιβλίο του ομόθρησκου Νομπελίστα Ιμρε Κέρτες σημειώνει: «Αν δεν υπήρχε η δίκη του Αϊχμαν και η πραγματεία της Χάνα Αρεντ με τίτλο “Ο Αϊχμαν στην Ιερουσαλήμ”, δεν θα είχε καταστεί αντιληπτό πως αυτό που διακρίνει τη γενοκτονία των Εβραίων από κάθε άλλη πρακτική του ίδιου είδους, υπήρξε η φυσικότητα με την οποία όλοι όσοι έλαβαν μέρος, αμέσως ή εμμέσως, στο Ολοκαύτωμα, το έκαναν όπως θα έκαναν οποιαδήποτε άλλη δουλειά, πάει να πει δίχως φανατισμό, αλλά με τη μεθοδικότητα του ευσυνειδητού και αποτελεσματικού στελέχους, προετοιμασμένου από την παιδεία του και την κοινωνία στην οποία ζει, ώστε να ολοκληρώσει μια δεδομένη στρατηγική με την καλύτερη δυνατή σχέση κόστους-οφέλους».

ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ που ακολουθούν δημοσιεύονται δύο άλλες χαρακτηριστικές ομιλίες που έγιναν στην Αθήνα (μία από ένα επίσημο πρόσωπο, τη Δήμαρχο Αθηναίων κα Ντόρα Μπακογιάννη και μία άλλη από έναν νέο εβραίο τον κ. Λέων Μιζάν, που ανήκει στην τρίτη γενιά - διαδόχου των ομοθρησκων που έχασαν τη ζωή τους στα στρατόπεδα της φρίκης).

ΟΙ ΤΡΕΙΣ φετινές, ξεχωριστές ομιλίες έχουν ως σκοπό να τιμήσουν τα αθώα θύματα αλλά και να λειτουργήσουν ως εγερτήριο της δικής μας συνείδησης για να μην επαναληφθούν τέτοια φρικιαστικά εγκλήματα και παράλληλα να αποτελέσουν μάθημα διδαχής για τις τωρινές και τις επόμενες γενιές.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος καταθέτει στέφανο στο μνημείο του Ολοκαυτώματος της Θεσσαλονίκης (Μάιος, 2003).

Ημέρα Ολοκαυτώματος 2003

Την Κυριακή 4 Μαΐου 2003 έλαβε χώρα στο εβραϊκό νεκροταφείο Αθηνών η ετήσια Ημέρα Μνήμης των θυμάτων του Ολοκαυτώματος.

Κύριοι ομιλητές ήταν η Δήμαρχος Αθηναίων κα Ντόρα Μπακογιάννη κι ο εκπρόσωπος της Εβραϊκής Νεολαίας Ελλάδος κ. Λέων Μιζάν.

Το ξεκίνημα της πορείας για τον τόπο της καταναγκαστικής εργασίας

Η Ομιλία της κας Ντόρας Μπακογιάννη

Με ιδιαίτερη συγκίνηση βρίσκομαι σήμερα εδώ, για να αποτίσω και εγώ, μαζί σας, φόρο τιμής στα θύματα του Ολοκαυτώματος. Βρίσκομαι μαζί σας εδώ ως Ελληνίδα - που γνωρίζει τη μεγάλη προσφορά των Ελλήνων Εβραίων στη χώρα μας - ως Χριστιανή, που πιστεύει στην ισότητα των ανθρώπων και στην αγάπη, και ως πολιτικός και Δήμαρχος Αθηναίων μιας πόλης που προσπάθησε, όσο μπορούσε, να γλιτώσει τους Εβραϊκού θρησκευόμενους πολίτες της από το ναζιστικό καταταρτηγό.

Θα ήθελα, λοιπόν, πριν από οτιδήποτε άλλο, να εκφράσω και εγώ με τη σειρά μου το βαθύτατο αποτροπιασμό και την αγανάκτηση που ένιωσαν, και εξακολουθούν να νιώθουν, όλοι οι Έλληνες για την εξόντωση, τα μαρτύρια και τους εξευτελισμούς που υπέστησαν χιλιάδες Έλληνες Ισραηλίτες, καθώς και εκατομμύρια ομόθρησκοί τους σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι ο Εβραϊσμός της Ελλάδας κατέχει ένα πραγματικά τραγικό προνόμιο: έχει το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό αφανισμού σε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο, καθώς υπολογίζεται ότι οι απώλειες των Ελλήνων Ισραηλιτών ανέρχονται σε ποσοστό 86% του αριθμού τους πριν από την έναρξη του γερμανικού διωγμού.

Κυρίες και Κύριοι,

Ημέρες Μνήμης, σαν τη σημερινή, έχουν ιδιαίτερη σημασία, όχι μόνο ως εκδηλώσεις τιμής σε αυτούς που χάθηκαν, αλλά κυρίως ως «εγερτήρια» της δικής μας συνείδησης, ως μαθήματα για τις τωρινές και τις επόμενες γενιές.

Εγερτήρια όχι μόνο για να αποτρέψουμε την επανάληψη τέτοιων εγκλημάτων, αλλά και για να αποτρέψουμε την ανάπτυξη της παραμιζορής ανοχής απέναντι σ' αυτά, καθώς η λήθη μας απομακρύνει από τη φρίκη, την οποία οι παλιότεροι ένιωθαν ακόμα κοντινή και απειλητική.

Το Ολοκαύτωμα άλλωστε γίνεται σήμερα ακόμα πιο επίκαιρο καθώς σε παγκόσμιο επίπεδο αναβιώνει ένας θρησκευτικός φανατισμός και οι διακρίσεις εις βάρος των ανθρώπων με βάση τη φυλή και τη θρησκεία έχουν θλιβερά επανέλθει στο προσκήνιο.

Χαρακτηριστική είναι η αντίληψη εκείνων που διέπραξαν το τραγικό έγκλημα της 11ης Σεπτεμβρίου αλλά και όλων εκείνων που θεωρούν με τη σειρά τους ότι το Ισλάμ είναι εξ' ορισμού μια θρησκεία που εμπεριέχει το σπόρο ο οποίος οδηγεί σε τέτοιου είδους ακρότητες.

Βλέπουμε λοιπόν, ότι απόψεις και συμπεριφορές που εν

“ Το Ολοκαύτωμα
δεν πρέπει και δεν πρόκειται
να αφήσουμε να περάσει
στη λήθη.
Κατέχει -και πρέπει να κατέχει-
μια ξεχωριστή θέση
στη συνείδηση όλων μας,
Ισραηλιτών και μη ”

Η Πόλκα των Εβραίων της Πράγας

*Πρωί πρωί παλιοζωή
μες στον κόσμο τη χλαολή
παιδιά γυμνά κορμιά σεμνά
με τραγούδια κι ωσαννά.*

*Τραβάν γραμμή
για το ψωμί δε ζητάν άλλη πληρωμή.
Σκληρή δουλειά χωρίς μιλιά
με τη Βίβλο αγκαλιά.*

*Ποιός είν' αυτός που πάει σκυφτός
σα να γυρεύει μια χαμένη γη
έχω σκοπό να σας το πω
το βράδυ στη συναγωγή.*

*Πρωί πρωί παλιοζωή
μες στον κόσμο τη χλαολή
παιδιά γυμνά κορμιά σεμνά
με τραγούδια κι ωσαννά.*

*Και μια χρονιά στην παγωνιά
είδαμ' όλοι μας το φονιά
πρώτη φορά να προχωρά
στου Μολδάβα τα νερά.*

*Παντού κραυγές και προσταγές
της Ευρώπης μας οι πληγές.
Κι εμείς πουλιά χωρίς φωλιά
με τη Βίβλο αγκαλιά.*

*Χτες και προχτές
βραδιές φοιχτές με του Ραβίνου την πικρή φωνή
να λέει πολλά και να μιλά
για κάποια γη παντοντινή.*

*Πρωτοχρονιά στην παγωνιά
είδαμ' όλοι μας το φονιά
πρώτη φορά να προχωρά
στου Μολδάβα τα νερά.*

Νίκος Γκάτσος

δυνάμει περιέχουν καταστρεπτικές για την ανθρωπότητα αντιλήψεις, υπάρχουν ακόμα και σήμερα. Γι' αυτό και το Ολοκαύτωμα, η συστηματική καταδίωξη και δολοφονία περίπου έξι εκατομμυρίων Εβραίων, παραμένει και σήμερα απόλυτα επίκαιρο. Υπενθυμίζει το τι φρικιαστική κατάληξη μπορεί να έχουν τέτοιες αντιλήψεις.

Γι' αυτό το Ολοκαύτωμα δεν πρέπει και δεν πρόκειται να αφήσουμε να περάσει στη λήθη. Κατέχει –και πρέπει να κατέχει– μια ξεχωριστή θέση στη συνείδηση όλων μας, Ισραηλιτών και μη.

Δεν είναι απλώς μια ανάμνηση, απίστευτα τραγική. Είναι, όπως είπα, μια διαρκής υπενθύμιση ώστε να αποφευχθούν τέτοιες τραγωδίες στο μέλλον.

Αλλά υπάρχει και κάτι άλλο που πρέπει να λεχθεί και που διακρίνει το Ολοκαύτωμα από άλλες πολιτικές συμπεριφορές που είχαν τραγικές συνέπειες. Εγκλήματα πολέμου έχουν διαπραχθεί, δυστυχώς, σε όλες σχεδόν τις πολεμικές συρράξεις. Είναι τέτοια η φύση του πολέμου που, σε κάποιες περιπτώσεις, καθιστά τη βία ανεξέλεγκτη, έξω από κάθε όριο διεθνούς δικαίου, εθίμου ή στρατιωτικής πειθαρχίας.

Αυτό που διαφοροποιεί ποιοτικά το Ολοκαύτωμα, αυτό που το καθιστά τόσο ειδικό, τόσο επείγουσα, και –σε τελική ανάλυσή– τόσο απίστευτα παράλογο σε σχέση με τα μέχρι τότε εγκλήματα, είναι ακριβώς το γεγονός ότι δεν ήταν μια παρέκκλιση, δεν ήταν μια παρεκτροπή, έστω και ειδικής. Δεν ήταν καν ένα φρικτό έγκλημα συνοδευτικό του πολέμου, όπως για παράδειγμα ο αναίτιος ουσιαστικά βομβαρδισμός της Δρέσδης, που σκότωσε εκατοντάδες χιλιάδες άμαχους Γερμανούς πολίτες.

Το αποτρόπαιο αυτό έγκλημα των ναζί δεν συντελέστηκε κατά παράβαση της έννομης τάξης και της στρατιωτικής πειθαρχίας. Έλαβε χώρα ως κομμάτι της. Ήταν μέρος ενός οργανωμένου, συστηματοποιημένου, καλοσχεδιασμένου, κρατικού προγράμματος.

Ήταν μέρος της πολιτικής του καθεστώτος. Απέρρεε απ' την ιδεολογία του και επιζητούσε τη δια της φρίκης εδραίωσή του «απαλλάσσοντάς» το από ένα φανταστικό εχθρό: τον «Ιουδαίο».

Δεν το διέπραξαν άνθρωποι που ήταν «τέρατα» εξ' ορισμού. Το εξέτελεσαν κρατικοί αξιωματούχοι, στρατιωτικοί, αξιωματικοί και στρατιώτες, γιατροί, και πολλά ακόμα όργανα του ναζιστικού καθεστώτος που ίσως, υπό κανονικές συνθήκες, να μην γίνονταν ποτέ εγκληματίες. Έγιναν όμως. Αυτή είναι κατά τη γνώμη μου η έννοια της «κοινοτοπίας του κακού», “the banality of evil”, κατά τον μεγαλοφυή χαρακτηρισμό της μεγάλης Εβραίας Χάνα Αρεντ, της σημαντικότερης πιθανώς αντι-ολοκληρωτικής διανοούμενης που γνώρισε ποτέ ο κόσμος.

Αγαπητοί φίλοι,

Η ελληνική λέξη «Ολοκαύτωμα» έχει καθιερωθεί διεθνώς για να περιγράψει την ανείπωτη φρίκη των ναζιστικών εγκλημάτων.

Η χρήση της αδικεί όμως τόσο τη λέξη, όσο και την έννοια ενός Ολοκαυτώματος: Παρά την τεράστια συναισθηματική της φόρτιση, η χρήση της λέξης αυτής, σε κάποιο βαθμό, ίσως να αποκρύπτει μέρος της αλήθειας, διότι πρωταρχικά η λέξη αυτή σημαίνει την εθελοντική θυσία στο βωμό της ελευθερίας. Τέτοιο ήταν, για παράδειγμα, το Ολοκαύτωμα στη μονή Αρκαδίου.

Δεν πρέπει ποτέ όμως η ανθρωπότητα να ξεχάσει ότι η εβραϊκή «Shoah» αποτέλεσε κατ' εξοχήν πολιτική γενοκτονία. Μια πολιτική γενοκτονία όπως ακριβώς την όρισαν το 1948 τα Ηνωμένα Έθνη: πολιτική που στόχο έχει την καταστροφή, μερικώς ή ολοκληρωτικώς, μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας.

Αυτή την πολιτική εφήρμοσαν οι ναζί και θέλει προσοχή να μην χρησιμοποιούμε με τόση ευκολία τη λέξη «γενοκτονία» σήμερα για κάθε έγκλημα πο-

λέμου ή για πράξεις ομαδικής βίας, όσο απεχθείς και να μας φαίνονται.

Η γενοκτονία, αγαπητοί φίλοι, δεν αφορά μόνο σε αυτούς που την υπόκεινται. Το Ολοκαύτωμα (ας το πούμε έτσι, αφού έτσι καθιερώθηκε) δεν αφορά μόνο στους Εβραίους. Η ανοχή σε τέτοιου είδους εγκλήματα οδηγεί νομοτελειακά στην επανάληψή τους. Γι' αυτό **πρέπει όλοι να θυμόμαστε**. Γι αυτό **πρέπει όλοι να επαγρυπνούμε**.

Είναι τεράστια, ως εκ τούτου, η ευθύνη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, αλλά και των πνευματικών ανθρώπων ενός τόπου, να μην υποδαυλίζουν μένη και να μην υιοθετούν ερμηνείες με βάση φυλετικά, εθνικά ή θρησκευτικά κριτήρια.

Δεν το κάνουν πάντα, και ένας αριστι αντισημιτισμός παρεισφρύνει συχνά, βασιζόμενος, εξίσου συχνά, στα λάθη και - γιατί όχι - και σε κάποια εγκλήματα οργάνων του Κράτους του Ισραήλ, για να στηρίξει τις απόψεις του.

Στο σημείο αυτό, αγαπητοί φίλοι, θα ήθελα, με την αίτηση ευθύνης που χαρακτήρισε, όπως τολμώ να πιστεύω, όλη τη θητεία μου ως υπεύθυνος για τα θέματα εξωτερικής πολιτικής στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, να υπογραμμίσω το εξής:

Ανεξάρτητα από το αν συμφωνεί ή διαφωνεί κανείς με την επέμβαση στο Ιράκ, η επέμβαση αυτή δημιουργεί νέα δεδομένα και καθιστά επιτακτική τη λύση του παλαιστινιακού ζητήματος.

Η λύση αυτή θα προσφέρει στους Παλαιστίνιους την τόσο ποθητή γι' αυτούς κρατική υπόσταση και ταυτόχρονα θα εκτονώσει τη μεγάλη πίεση που υφίσταται στην περιοχή, αλλά και παγκοσμίως, το Κράτος του Ισραήλ, που δέχεται, όπως γνωρίζετε καλύτερα από μένα, σκληρή κριτική ανεξάρτητα αν είναι δίκαιη ή και, πολλές φορές, άδικη.

Γεγονός, πάντως, είναι ότι η κριτική, ιδίως η άδικη κριτική, έχει ως παράπλευρη απώλεια τη μείωση της διεθνούς συμπάθειας προς το Κράτος του Ισραήλ, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Το Ισραήλ δικαιούται να ζήσει και να ευημερήσει στο διηνεκές μέσα σε ασφαλή σύνορα. Για να συμβεί όμως αυτό, πρέπει και το ίδιο να συμβάλει, στο μέτρο των δυνάμεών του, σε μια δίκαιη και σταθερή λύση του μεσανατολικού προβλήματος. Αλλιώς, θα συνεχίσει η σημερινή, μειωτική για το Ισραήλ, κριτική και μάταια θα υπενθυμίζουμε ότι η κριτική θέλει προσοχή, θέλει την ίδια προσοχή με τη δράση, θέλει ευθύνη και θέλει σωφροσύνη για να μην παρεκτραπεί. Δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι τα εγκλήματα του Χίτλερ δεν θα ήταν δυνατά χωρίς να έχει προηγουμένως αναπτυχθεί το ιδεολογικό, θρησκευτικό και ρατσιστικό υπόβαθρο ενός αντισημιτισμού αιώνων, όχι μόνο στη Γερμανία, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Κρέμασμα και μαστίγωμα, κάποτε μέχρι θανάτου.

Φίλες και φίλοι,

Ας σκύψουμε σήμερα ευλαβικά το γόνο μπροστά στα αμέτρητα θύματα ενός απροσμέτρητου εγκλήματος κάνοντας δύο καιρίες σκέψεις:

Η μία σκέψη είναι παρήγορη: Η θυσία τους δεν πήγε ολότελα χαμένη. Μετά από σχεδόν δύο χιλιάδες χρόνια υπάρχει ένα κράτος-σύμβολο, ένα κράτος-προσαύτη και καταφύγιο, ένα κράτος-παρηγοριά για όλους τους Εβραίους του κόσμου.

Υπάρχει ξανά το Ισραήλ. Το Ισραήλ που όλοι οι Έλληνες γνωρίζουμε και σεβόμαστε και που η κουλτούρα του, μέσω κυρίως της Παλαιάς Διαθήκης, είναι πλέον και δική μας κουλτούρα.

Υπάρχουν τα δυτικά κράτη που έχουν σήμερα μια ολότελα διαφορετική στάση. Στάση ισότητας και ισοπολιτείας και -γιατί όχι;- στοργής, τουλάχιστον για όσους από μας θυμούνται.

Και αυτό με φέρνει στη δεύτερη σκέψη μου: Την ανάγκη να κρατηθεί άσβεστη η φλόγα της μνήμης και της θυσίας ως φάρος υπόμνησης, αλλά και αποτροπή, για όλη την ανθρωπότητα.

Αξίζει να θυμηθούμε τα λόγια του μεγάλου Ιταλο-Εβραίου συγγραφέα Primo Levi, που όχι μόνο κρατούν τη μνήμη ζωντανή, αλλά και που υπενθυμίζουν ότι οι συμπεριφορές που οδηγούν σε Ολοκαυτώματα μπορούν πάντοτε να εξαπλώνουν σαν επιδημία. Έγραψε ο Primo Levi: «Οι πληγές της φρίκης θα είναι για πάντα χαραγμένες πάνω μας καθώς και οι μνήμες αυτών που τα έκαναν, στα μέρη που τα έκαναν και οι ιστορίες που θα λέμε για αυτά που έγιναν. Κανείς στον κόσμο ποτέ δεν πρόκειται να καταλάβει το μέγεθος του εγκλήματος που δεν μπορούσαμε να θεραπεύσουμε και που εξαπλώνεται σαν επιδημία».

Αγαπητοί μου φίλοι, Ισραηλίτες της Αθήνας,

Αυτή τη φλόγα της μνήμης, της ιερής μνήμης, διατηρούμε και εμείς ζωντανή σήμερα και για πάντα.

Αιωνία τους η μνήμη

Συνέχεια στη σελ. 19

Η Εβραϊκή Κοινότητα της Φλώρινας

Του κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΕΧΙΔΗ

Φωτογραφία του 1935 του γάμου της Ραχήλ, στη Συναγωγή της Φλώρινας, όπου μια οικογένεια Φλωρινιωτών Εβραίων (αριστερή πλευρά) φιλοξένησε το γάμο φτωχών συγγενών από τα Βιτώλια. (Από το προσωπικό αρχείο του David Nachmia).

Η Εβραϊκή συνοικία, ο "Εβραιομαχαλάς", βρισκόταν στην παραποτάμια περιοχή (και στις δύο όχθες του Σακουλέβα). Εκτεινόταν από το ύψος της Πλατείας δικαστηρίων μέχρι και την Πλατεία Ηρώων, στις σημερινές οδούς Ηπείρου, Χρυσοστόμου Σμύρνης και Αβέρωφ. Οι Εβραίοι της Φλώρινας ήταν "Σεφαραδίμ", παρωνύμιο που έλαβαν από το βιβλικό όνομα της Ισπανίας (Σεφαράδ). Μιλούσαν ένα Ισπανόφωνο γλωσσικό ιδίωμα (ισπανικά ανάμεικτα με εβραϊκά).

Η Συναγωγή τους, η Χάβρα, βρισκόταν στο κέντρο της συνοικίας τους, απέναντι από το μουσουλμανικό τζαμί της Πλατείας Ηρώων, στην οδό Αβέρωφ, περίπου στον αριθμό 50. Στεγαζόταν σε ένα μικρό και παλιό κτίριο χτισμένο σύμφωνα με τους κανόνες του θρησκευτικού νόμου της "Αλαχά". Η Συναγωγή, πέρα από λατρευτικός χώρος, χρησιμοποιείτο και ως Εβραϊκό Σχολείο.

Καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Ο άλλοτε λατρευτικός χώρος αποτελεί σήμερα απλώς ένα οικόπεδο, το οποίο πρόσφατα πουλήθηκε κατόπιν πλειστηριασμού¹.

Ως νεκροταφείο της Κοινότητας χρησιμοποιήθηκε ένας χώρος έξω από την πόλη, στους πρόποδες του βουνού, απέναντι από τη βόρεια είσοδο του ζωολογικού κήπου κοντά στο δρόμο που οδηγεί στο Πισοδέρι.

Είναι το μοναδικό στοιχείο διασύνδεσης με το παρελθόν,

μιας και είναι το τελευταίο «κομμάτι», το οποίο ανήκει σήμερα στο Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος².

Από τα Μαθητολόγια των Σχολείων της Φλώρινας³, εξετάζοντας το επάγγελμα του πατέρα, διαπιστώνουμε ότι από τους Ισραηλίτες της Φλώρινας οι περισσότεροι ασχολούνταν με το εμπόριο από την περίοδο ακόμη της Τουρκοκρατίας, άλλοι ήταν κρεοπώλες, λαχανοπώλες και παντοπώλες, ενώ οι υπόλοιποι επιβίωναν ασκώντας το επάγγελμα του αγροφόρου. Τα μεγάλα μαγαζιά τους στεγάζονταν στην κεντρική οδό Μ. Αλεξάνδρου και στη στοά Σπυράκη. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε: τον Ιάκωβο Κοέν (υφάσματα, καπέλα) απέναντι από την Εθνική Τράπεζα, τα υφασματοπωλεία του Σουά στη γωνία της στοάς Σπυράκη, της οικογένειας Ναχμία (στη στοά Σπυράκη απέναντι από τη σημερινή αγορά), τον χασάπη Μόρδο στην οδό Ταγμ. Ναούμ.

Η Εβραϊκή Κοινότητα συνι-

στούσε μια κλειστή ε-σωστρεφή κοινωνία, με ισχυρούς δεσμούς με-ταξύ των μελών της, με το δικό της τρόπο ζωής και τις δικές της αντι-λήψεις. Όταν για πα-ράδειγμα πρόκειται να παντρευτεί μια φτωχή Εβραιοπούλα, ο θρη-σκευτικός ηγέτης «Χα-χάμης» καλούσε όλους τους Εβραίους της Κοινότητας να συνει-σφέρουν στην προίκα. Η συμβίωση με τις άλλες Κοινότητες της

πόλης (χριστιανούς, μουσουλμάνους) χαρακτηρι-ζόταν από αρμονία. Το μοναδικό σημείο τριβής, όπως διαφαίνεται από τα πρακτικά του Δήμου Φλώρινας, αφορούσε στην αίτηση της Ισραηλιτικής Κοινότητας σχετικά με την αλλαγή της ημέρας της Λαϊκής αγοράς. Η αντίθεση των Εβραίων με τη διατήρηση του Σαβ-βάτου ως ημέρα αγοράς υπαγορευόταν από θρησκευ-τικούς λόγους⁴. Το αίτημα απορρίφθηκε και η επιχει-ρηματολογία η οποία αναπτύχθηκε σχετιζόταν με τον προσωρινό χαρακτήρα της παραμονής τους στο χώρο αυτό καθώς και με τις ιδιαιτερότητες της περιοχής. Αναφερόμενοι σ' αυτές οι σύμβουλοι τονίζουν ότι οι μεγάλες αποστάσεις των χωριών από τη Φλώρινα προϋπέθεταν τη χρησιμοποίηση της αργίας της Κυ-ριακής για την επιστροφή τους από την αγορά⁵. Στην πραγματικότητα η διαμάχη αυτή είχε ως στόχο την περιθωριοποίηση της εμπορικής δραστηριότητας του εβραϊκού στοιχείου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στην Encyclopaedia Judaica⁶ «οι ανεπιτυχείς προσπάθειες να μεταφέρουν την ημέρα της αγοράς από το Σάββατο σε μια άλλη μέρα της εβδομάδας, εμπόδισε την ανάπτυξη της Κοινότητας και ανάγκασε πολλούς από τους Εβραίους να φύγουν».

Οι Εβραίοι, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες, υπηρέτουσαν κανονικά στον Ελλη-νικό στρατό και ένας μεγάλος αριθμός έλαβε μέρος στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο⁷. Στο Μνημείο Πεσόντων 1940-1941, το οποίο υ-πήρχε στην πλατεία Γ. Μόδη, μεταξύ των φονευθέντων στις πολεμικές επιχειρήσεις,

Μαθητολογία Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας

Επώνυμο	Όνομα	Όν. Πατρός	Επαγγ. Πατρός	έτος γεν.	έτος εγγρ.	Τάξη
Μωσής	Ισαάκ	—	Έμπορος	—	1917	Α
Ναχμίας	Βιτάλ	Δαβίδ	Έμπορος	1919	1930	Α' - ΣΤ
Καλδερών	Αλβέρτος	Ιοζέφ	Παντοπώλης	1907	1917	Α'
Σερφατή	Μωής	Μωής	Παντοπώλης	1904	1917	Απερ.
Σαρφατής	Δαρείος	Σουά	Έμπορος	1921	1930	Ε'
Σαρφατή	Λουνάτο	Ιακώβ	Έμπορος	1936	1942	Α'
Ιουσάχ	Μπαρούχ	Λαζάρου	Λαχανοπώλης	1931	1938	Α' - Γ'

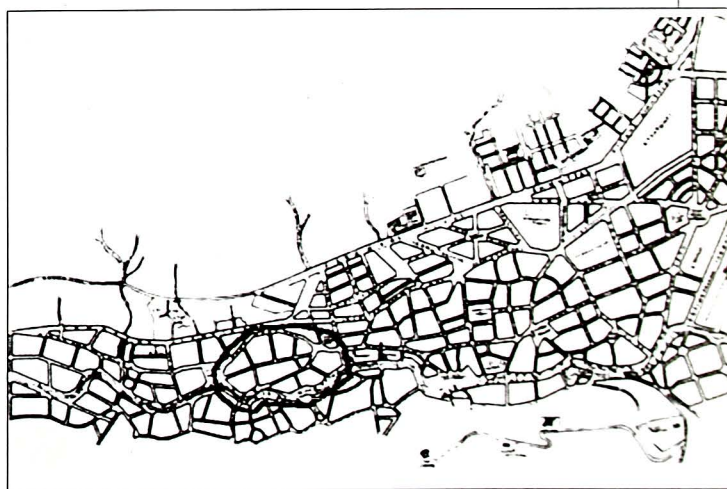
Μαθητολογία Γυμνασίου Αρρένων Φλώρινας

Επώνυμο	Όνομα	Όν. Πατρός	Επαγγ. Πατρός	έτος γεν.	έτος εγγρ.	Τάξη
Ναχμίας	Ιακώβ	Δαβίδ	Έμπορος	1919	1932	Α' - Γ'
Ναχμίας	Βιτάλ	Δαβίδ	Έμπορος	1919	1930	Α' - ΣΤ
Καμζής	Μωής	Ιακώβ	Κρεοπώλης	1919	1932	Α' - ΣΤ
Ιουσάχ	Αβραάμ	Λαζάρου	Λαχανοπώλης	1927	1938	Α' - Β'
Ναχμίας	Ερρίκος	Δαβίδ	Έμπορος	1921	1934	Α' - Γ'

μνημονεύονται και τέσσερις Εβραίοι (Μεναχέμ, Πι-τσόν, Μενασά και Ραχαμιά).

Σύμφωνα πάντα με την Judaica⁸ το 1940 αναφέρο-νται 400 Εβραίοι στην Κοινότητα της Φλώρινας.

Οι Φλωρινιώτες Εβραίοι δυστυχώς είχαν την ίδια τύχη με αυτή των ομόθρησκών τους σε όλη την Ευ-ρώπη. Το 1943 οι Γερμανοί κατακτητές εφαρμόζο-ντας το σχέδιο Τελική Λύση (για την εξόντωση των α-πανταχού Εβραίων) συγκέντρωσαν τους Εβραίους της Φλώρινας στις αυλές του 1ου και 2ου Δημ. Σχο-λείου, τους πέρασαν το κίτρινο αστέρι του Δαβίδ και στη συνέχεια με τρένα τους μετέφεραν στα στρατό-πεδα συγκέντρωσης της Πολωνίας και της Γερμα-νίας. Ελάχιστοι σώθηκαν καταφεύγοντας στα βουνά. Η κινητή τους περιουσία κατασχέθηκε, ενώ τα μα-

Τοπογραφικό της Φλώρινας με τον «Εβραϊομαχαλά».

Η Συναγωγή ως Σχολείο «Ecole Israelite de Florina, 14 Avril 1925». (Από το προσωπικό αρχείο του David Nachmia).

γαζιά και τα σπίτια τους λεηλατήθηκαν.

Με το τέλος του Πολέμου οι επιζήσαντες, 64 τον αριθμό, επέστρεψαν στη Φλώρινα και προσπάθησαν να ξαναρχίσουν τη ζωή τους. Τα προβλήματα όμως, όπως η έλλειψη πνευματικού ηγέτη, Συναγωγής, κοινωνικής ζωής (π.χ για όσους ήθελαν να παντρευτούν ο γάμος γινόταν στη Θεσ/νίκη, για τα βαφτίσια των αγοριών, όπου απαιτείτο και το έθιμο της περιτομής, ερχόταν Ραβίνος από άλλες πόλεις) ανάγκασαν τους περισσότερους να αναζητήσουν καλύτερη τύχη σε μεγάλα αστικά κέντρα και το εξωτερικό (κυρίως την Αμερική). Άλλωστε το νεοσύστατο Κράτος του Ισραήλ την περίοδο αυτή συγκεντρώνει τους εναπομείναντες δικούς του από την Ευρώπη.

Η Εβραϊκή Κοινότητα ακολούθησε μια πορεία παρακμής. Το Δεκέμβριο του 1949 επισκέφθηκε τη Φλώρινα ο Κανάρης Κωνσταντίνος⁹, εκ μέρους του Ο.Π.Α.Ι.Ε, του Οργανισμού Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως Ισραηλιτών Ελλάδος. Στον Ο.Π.Α.Ι.Ε. είχε ανατεθεί, μετά τον Πόλεμο, η διαχείριση των εγκαταλειμμένων εβραϊκών περιουσιών για την αποκατάσταση των διασωθέντων θυμάτων του διωγμού.

Παραπομπές

1. Υποθηκοφυλακείο Φλώρινας, αρ. καταχ. 61894-15/11/2001.
2. Το ΚΙΣ σκοπεύει να πραγματοποιήσει ανασκαφές στο χώρο του Νεκροταφείου και στην περίπτωση που ανεβρεθούν σστά, προτίθεται να αναγείρει μνημείο για τους Φλωρινιώτες Εβραίους που χάθηκαν, φυσικά πάντα σε συνεργασία με το Δήμο Φλώρινας.
3. Γενικά Αρχεία του Κράτους.
4. Π.Σ.Δ.Σ. συνεδρία 37, 31 Μαρτίου 1915, σ. 145.

5. Σοφία Ηλιάδου -Τάχου, (1995), Φλώρινα, 83 χρόνια Αριστοτέλης, τ. 233-234, σ.28 Π.Σ.Δ.Σ συνεδρία 50.

6. Encyclopaedia Judaica, τ.13, σ. 471.

7. Τσομπάνος Δ. Γιάννης, (1992), Η Εβραϊκή Κοινότητα της Φλώρινας, Εταιρία, τ. 10, σ. 62

8. Encyclopaedia Judaica, τ.13, σ. 471.

9. Ιδρυτικό στέλεχος του ΚΙΣ, τότε γεν. επιθεωρητής των Ταχυδρομείων-Τηλεφώνων-Τηλεγράφων, ο οποίος κατά τη διάρκεια των υπηρεσιακών του ταξιδιών φρόντιζε να έρχεται σε επαφή με τους επιζήσαντες των εβραϊκών κοινοτήτων για την επίλυση των προβλημάτων τους.

[Ο κ. Κ. Σεχίδης είναι εκπαιδευτικός, μεταπτυχιακός φοιτητής του Π.Τ.Δ.Ε.

Φλώρινας, του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το παραπάνω κείμενο αποτελεί ομιλία του στο Συνέδριο του Δήμου Φλώρινας και του Α.Π.Θ., με θέμα "Φλώρινα: Ιστορία και Πολιτισμός" που έγινε στη Φλώρινα στις 8-10 Νοεμβρίου 2002. - Το κείμενο δημοσιεύεται στα πρακτικά του Συνεδρίου. Άρθρα για την Ισραηλιτική Κοινότητα Φλώρινας έχουν δημοσιευθεί στο περιοδικό στα τεύχη 104/σελ. 22, 137/11, 142/31 και 172/16].

Σεφαραδίτισσα με την παραδοσιακή στολή που αποτελείται από τη Κόφινα: το κάλυμμα κεφαλιού, Καπιτάνα: το πανωφόρι διακοσμημένο με γούνα και το Έτταρι: εσωτερική ρόμπα καλυμμένο από το Ντεβαντάλ την (ποδιά).

Κήρυγμα Ανεξιθρησκείας

Εγκύκλιος του 1922 του Επισκόπου Δημητριάδος

Στο προηγούμενο φύλλο του περιοδικού μας (Αριθμ. 185, Μάϊος - Ιούνιος 2003) δημοσιεύτηκε εγκύκλιος, με ημερομηνία 13 Μαΐου 1861, του Μητροπολίτη Κερκύρας Αθανασίου με την οποία καυτηρίαζε τον αντισημιτισμό της εποχής εκείνης. Με αφορμή επεισόδιο σε βάρος

Ισραηλιτών που συνέβη στο Βόλο, ο Επίσκοπος Δημητριάδος Γερμανός εξέδωσε στις 5 Μαρτίου 1922 σχετική εγκύκλιο. Το σχετικό δημοσίευμα από την εφημερίδα «Θεσσαλία» του Βόλου (αρ. φύλλου 7272/6-3-1922 - Ανακοίνωση Ραφ. Φρεξή) έχει ως εξής:

Η Α.Σ. ο Επίσκοπος Δημητριάδος, λαβών αφορμήν, από τον θόρυβον του οικτρού επεισοδίου, όπερ κατεβλήθη προσπάθεια να δημιουργηθή εις βάρος των συμπολιτών μας Ισραηλιτών, εξέδωσε την κάτωθι ωραία εγκύκλιον εις την οποίαν, ως υπέρτερος αντιπρόσωπος της θρησκείας και συνεπώς υπέρ πάντα άλλον αρμόδιος δια την περιφρούρησιν της, καυτηρίαζει τας γενομένας προσπαθείας.

Μετά το ανακοινωθέν της εισαγγελίας ήτις απεκατέστησεν πλήρως, την διαπιστωθείσαν εκ της αναρίσεως αλήθειαν, η εν λόγω εγκύκλιος της Α.Σ. του Επισκόπου Δημητριάδος Γερμανού, έρχεται να διδάξη εις προστάτας δήθεν της θρησκείας, δημιουργίας οικτράς υποθέσεως, την αλήθειαν και από θρησκευτικής ακόμη απόψεως:

Προς τους ευλογημένους χριστιανούς της πόλεως Βόλου

Τέκνα ημίν εν Κυρίω αγαπητά,

Με άλγος ψυχής παρακολουθούμεν εν ταις εσχάταις ταύταις ημέραις, τα εν τη πόλει ημών συμβαίνοντα και βλέπομεν ότι ειρήνη και εξηράνθη εν ταις καρδίαις των πολλών το αιθαλές και εύκαρπον δένδρον της αγάπης και αντ' αυτού ανεβλάστησεν το δηλητηριώδες φυτόν του φθόνου, του μίσους, της έχθρας και της πονηρίας, διότι εγκαταλείψαμεν τα πνευματικά και επεδόθημεν οι πλείστοι εις τα γενικά, την ύλην και το συμφέρον, εξ ων αναθάλωσι η συκοφαντία, η διαβολή, η ψευδομαρτυρία και η απάτη, αίτινες καθιστώσι τον βίον ημών δυστυχή και τον παραδείσιον τούτον τόπον οιωνεί κατοικούμενον υπό αγρίων θηρίων.

Γέμωσι τα δικαστήρια ψευδών μηνύσεων και αι φυλακαί συκοφαντών και κακοποιών ανθρώπων. Τα ιερά και τα όσια βλαστημώνται, εις δε της θρησκείας λειτουργόν, λαμβάνονται εις τα σαπρά στόματα των ασεβών και των εμπαικτών εξυβρίζοντας και μυκτηρίζοντας και ταύτα παρά χριστιανών.

Επλήγη η καρδιά ημών, πληροφορηθέντων ότι οι νομοταγείς και ήσυχoi πολίται ημών Ισραηλίται, των οποίων κοιναί μεθ' ημών είναι αι χάριαι και αι λύπαι, αι ευτυχίαι και οι δυστυχίαι και ως προσφιλείς υπάρχεις μάχονται εις τας εθνικάς επάλξεις, υπέρ του μεγαλείου της φιλάτης ημών πατρίδος, δεινάς συκοφαντούνται και κακοποιούνται, υπ' ανθρώπων οίτινες, κατά την κρίσιν πολλών, υπέρ πριν άλλο θέτουσι, ουχί την τιμήν και την ευημερίαν της χώρας ην οφειλομεν να παριστώμεν εις τα όμματα των ξένων και των ισχυρών της γης ως ευμοιρούσαν πολιτισμόν και δυναμένα να διοικεί αλλοτριούς λαούς, αλλά το ίδιον αυτών συμφέρον, τα ίδια αυτών πάθη, διαδίδοντας κατ' αυτών ιδιότητας καννιβαλιστικάς, ιδιότητας ανθρω-

ποφάγων ως πότε εποίουν οι "εθνικοί" κατηγορούντες τους πρώτους χριστιανούς ως εσθιοντας κατ' έτος έλλανα, παραδίδοντας ούτω τους χριστιανούς εις την πυράν και τα λοιπά φρικώδη βασανιστήρια.

Είναι αποδεδειγμένον πλέον ιστορικάς ότι, οσάκις κατηγορήθησαν και κατεδιώχθησαν οι Ισραηλίται επί ανθρωποκτονία δια θρησκευτικούς λόγους, τα δικαστήρια ου μόνον ηθώωσαν αυτούς και κατεδίωξαν αμειλίκτως τους συκοφάντας. Κατά την Αγίαν Γραφήν η οποία είναι η βάση της θρησκείας, απαγορεύεται η χρήση αίματος παρ' αυτής. Γεν. 9ον 4 και εξής «πλην κρέατος εν αίματι ψυχής και γαρ το υμέτερον αίμα των ψυχών ημών εκ χειρός πάντων των θηρίων εκζητήσω αυτό και εκ χειρός ανθρώπου αδελφού εκζητήσω την ψυχήν του ανθρώπου».

Δευτερονόμιον ΙΒ 23 "Πρόσσεχε ισχυρώς μη φάγειν αίμα, ότι το αίμα αυτού η ψυχή" Ιερεμία θηήνοι Βον 12, Ησαΐου ΝΓ 12.

Αφού η Αγία Γραφή απαγορεύει την χρήση αίματος ανθρώπου, πως είναι δυνατόν η χρήση αίματος δια θρησκευτικούς σκοπούς εναντίον αυτών τούτων των διατάξεων της θρησκείας των!!

Όθεν προτρεπέμεθα Υμάς πατρικάς και παρακαλούμεν να δικνύεται αγάπην και ειλικρίνειαν προς άλλλους και προς τους συμπολίτας ημών Ισραηλίτας, πράττοντες παν ότι συντελεί εις την πρόοδον και την ευημερίαν αυτών, αποφεύγοντες παν ότι διαταράσσει την ηουχίαν, την γαλήνην και την ευτυχίαν αυτών.

Ούτω δε θέλετε ωφεληθώσι εφ' Υμάς την ευλογίαν και αγάπην του μεγάλου Θεού και Σωτήρος ημών ου η χάρις και το άπειρον έλεος εΐη μεθ' απάντων Υμών.

Διάτρωος εις Θεόν ευχέτης
Εν Βόλω τη 5η Μαρτίου 1922.
ο Δημητριάδος Γερμανός

Ο ευεργετισμός στη Θεσσαλονίκη και οι ευεργέτες της Ισραηλιτικής Κοινότητάς της

Του κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Α. ΧΕΚΙΜΟΓΛΟΥ

Για έναν Θεσσαλονικέα, το μνημόσυνο για τους ευεργέτες και τους δωρητές της Ισραηλιτικής Κοινότητας είναι απότιση ελάχιστου φόρου τιμής στην ιστορία αυτής της πόλης, στην ιστορία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Εδώ, σ' αυτό το δρόμο, επί αιώνες γινόταν το εβδομαδιαίο παζάρι, το κιουτσούκ παζάρι της πόλης. Κλείνω τα μάτια και βλέπω τα παιδιά, που σχολνούσαν από την κοντινή Ταλμούδ Τορά, να περνούν ανάμεσα από τα εμπορεύματα και να τα περιεργάζονται με περιέργεια. Κι αναρωτιέμαι, πόσοι και πόσοι πρόκριτοι και ραβίνοι πρέπει να φρόντισαν, αιώνες ολόκληρους, και με τι κόπους, να συγκεντρώνουν κάθε χρόνο τα έξοδα ενός τόσο μεγάλου σχολείου, που προκαλούσε το θαυμασμό όλων των επισκεπτών του.

Οι γνώσεις μας για τους ευεργέτες των θρησκευτικών κοινοτήτων της Θεσσαλονίκης επί τουρκοκρατίας παραμένουν και σήμερα περιορισμένες και αποσπασματικές. Το έλλειμμα αυτό είναι αποτέλεσμα της μεγάλης καθυστέρησης που χαρακτηρίζει την τοπική ιστοριογραφία, παρά τις πρόσφατες προόδους.

Αναδιψώντας τις διαθέσιμες γνώσεις, είναι σημαντικό να μην αποκόψουμε το φαινόμενο του ευεργετισμού από το κοινωνικό και ιστορικό του περιβάλλον. Κάθε περίοδος του παρελθόντος έχει να παρουσιάσει ιδιότυπα χαρακτηριστικά, που διαφοροποιούν το περιεχόμενο και τη σημασία της ευεργεσίας.

Η ευεργεσία απορρέει ιστορικά από τον τρόπο με τον οποίο σχηματίστηκαν οι τοπικές κοινότητες. Τα κεχαλίμ αποτελούν πυρήνες ομοθρήσκων και ομόγλωσσων οικογενειών, με κοινά έθιμα και καταγωγή. Το ίδιο υποπτευόμαστε ότι ισχύει και για τις χριστιανικές ενορίες. Μέσα σ' αυτές τις ομογενείς ομάδες, που συσπειρώνονται περίξ του λατρευτικού κέντρου, συναγωγής ή εκ-

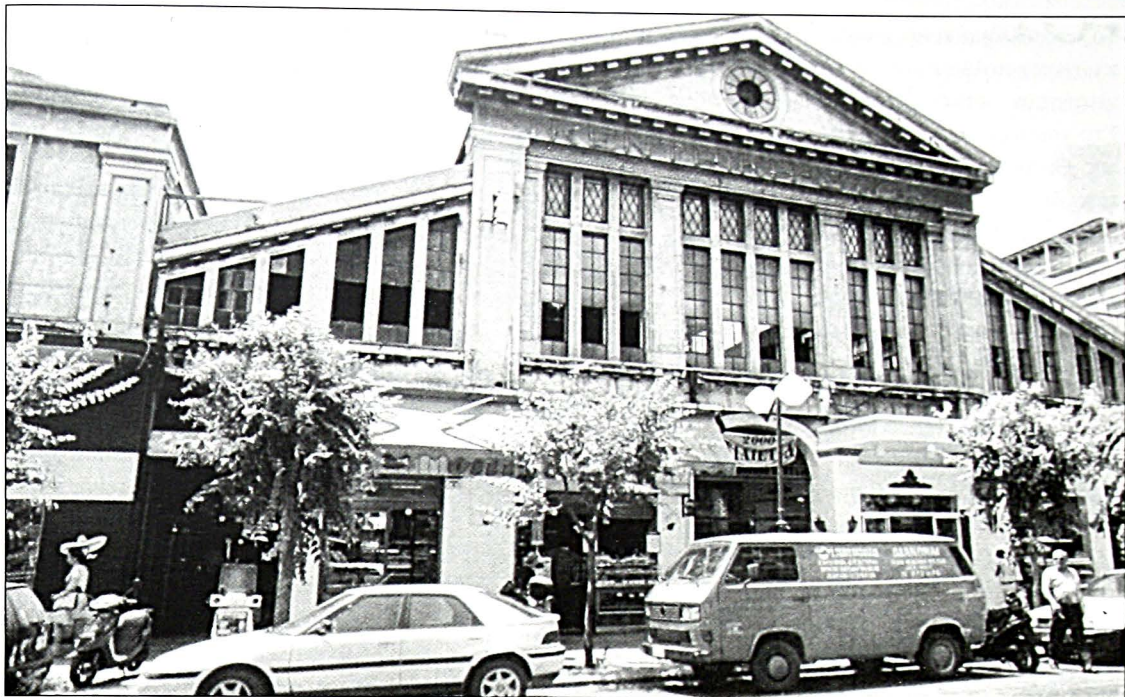
κλησίας, υπάρχει ωστόσο οικονομικός διαφορισμός. Πλούσιοι, μεσαίοι και φτωχοί συνυπάρχουν στο κεχάλ, η διατήρηση του οποίου έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ανάπτυξη σχέσεων αλληλεγγύης μεταξύ των μελών του. Όταν οι σχέσεις αυτές δεν αναπτύσσονται αυθόρμητα, οι ραβίνοι επεμβαίνουν με τις ρυθμίσεις τους –γνωματεύοντας και καθοδηγώντας– για να επιτύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Ο εξωτερικός κόσμος, οι κρατικές δομές, είναι αυτόχρημα εχθρικές για τις ενορίες και τα κεχαλίμ. Στην καλύτερη περίπτωση οι θρησκευτικές κοινότητες μπορούν να εξαγοράσουν την

ουδετερότητά τους, δηλαδή να εξασφαλίσουν λιγότερες διοικητικές περιπλοκές και σταθεροποίηση της φορολογίας. Αλλά δεν είναι μόνο το οθωμανικό κράτος που προκαλεί ζητήματα. Ο ισλαμισμός αποτελεί την κυρίαρχη θρησκεία. Ο κίνδυνος του εξισλαμισμού ενεργεί ανά πάσα στιγμή. Όχι επειδή η οθωμανική διοίκηση τον επιδιώκει συστηματικά, αντίθετα οι πληροφορίες που διαθέτουμε για συστηματικούς εξισλαμισμούς είναι περιο-

Μωΐσής Αλλατίνης

Άποψη της κύριας όψης της αγοράς Μοδιάνο επί της οδού Βασ. Ηρακλείου. Το κτίριο της στεγασμένης αυτής αγοράς των αρχών του 20ού αι. ήταν από τα σημαντικότερα της εποχής του και παράλληλα μια «απάντηση» της μοντέρνας Θεσσαλονίκης στην οθωμανική σκεπαστή αγορά (φωτ.: Γιάννης Μίλης - Από «Επτά Ημέρες» της «Καθημερινής»).

ρισμένες. Αλλά πολύ συχνά, μουσουλμάνοι ομότεχνοι προσελκύουν ή πιέζουν τον Εβραίο ή Χριστιανό τεχνίτη να ασπασθεί τη θρησκεία τους. Και επειδή ο μουσουλμάνος βρίσκεται de facto σε καλύτερη κοινωνική και οικονομική θέση, οι εξισλαμισμοί αποτελούν ένα γεγονός. Χριστιανοί και Εβραίοι περνούσαν την αντίπερα όχθη, σε μικρότερες ή μεγαλύτερες αναλογίες, ανάλογα με τις εποχές.

Η έρευνα δείχνει ότι οι φτωχότεροι και λιγότερο μορφωμένοι ήταν πλέον ευπρόσβλητοι στον κίνδυνο του εξισλαμισμού. Σ' αυτές τις συνθήκες, η ενδοκοινωνική αλληλεγγύη αναγορεύεται σε στοιχειώδη προϋπόθεση για τη διατήρηση της συνοχής της κοινότητας. Η συνοχή της κοινότητας έχει άμεσες πρακτικές επιπτώσεις στην ανάθεση των αγγαρειών και την κατανομή της φορολογίας, οι οποίες θα είναι τόσο βαρύτερες όσο η κοινότητα αποψιλώνεται και τα μέλη της διατρέουν.

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν έχουν την έννοια ότι κάθε ευεργεσία αντιστοιχούσε σε κινδύνους εξισλαμισμού. Έχουν σκοπό να προσδιορίσουν το απώτερο ιστορικό υπόστρωμα της κοινοτικής δραστηριότητας, της ενδοκοινωνικής αλληλεγγύης και της ευεργεσίας. Οι εύποροι επιχειρηματίες της εβραϊκής και της χριστιανικής κοινότητας γνώριζαν ότι έπρεπε να φροντί-

σουν για την υγειονομική περίθαλψη των ομοθρήσκων τους, την εκπαίδευσή τους, την παροχή προς τους ενδεείς και τη μέριμνα για τα ορφανά. Οι επιτροπές των ενοριακών συναγωγών και εκκλησιών και αργότερα οι κοινοτικές ηγεσίες αποτελούνταν από επιχειρηματίες μεσαίας ή μεγάλης εμβέλειας. Ίσως ο χρόνος που αφιέρωσαν γενιές ολόκληρες επιχειρηματιών στα κοινοτικά καθήκοντα, να υπήρξε σημαντικότερος για τους ίδιους από τις καθ αυτές οικονομικές συμβολές τους. Ανεκτίμητη υπήρξε και η συμβολή των ραβίνων, που έπαιξαν αναλογικά μεγαλύτερο ρόλο από ό,τι οι λειτουργοί της χριστιανικής εκκλησίας. Παράδειγμα ο Ζοσούνε Περαχιά που στα τέλη του 18ου αιώνα πρωτοστάτησε στη συγχώνευση των φιλανθρωπικών οργανώσεων των κεχαλίμ σε ένα ενιαίο Μπικούρ Χολίμ.

Στη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού, δηλαδή στην τελευταία περίοδο της τουρκοκρατίας, οι κίνδυνοι του εξισλαμισμού έχουν περιοριστεί. Δημιουργούνται όμως άλλες υλικές συνθήκες, που πυροδοτούν τον ενεργητισμό στο εσωτερικό των κοινοτήτων. Η κυριότερη είναι ο εκπεσιμός των τοπικών παραγωγικών κλάδων. Οι άλλοτε ανθούσες συντεχνίες, ιδιαίτερα στους κλάδους της υφαντουργίας, υφίστανται τον ακατανίκητο ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών βιομηχανικών προϊόντων.

Το αποτέλεσμα είναι η μαζική πτώχευση πολλών μικρών επιχειρήσεων και οικοτεχνιών. Στο εσωτερικό της κοινωνίας της Θεσσαλονίκης, όπως και των άλλων μεγάλων πόλεων της Ανατολής, δημιουργούνται νέες ανάγκες. Οι κατεστραμμένοι βιοτέχνες αναζητούν πρόσβαση στο σχολικό σύστημα για τα παιδιά τους, που εκ των πραγμάτων δεν μπορούν πλέον να ενταχθούν στο πατρικό επάγγελμα. Οι κακές βιοτικές συνθήκες δημιουργούν επιπρόσθετη ζήτηση στον τομέα της υγείας. Οι συχνές πυρκαγιές προκαλούν κάθε φορά νέα θύματα, δεκάδες και εκατοντάδες άστεγες κατεστραμμένες οικογένειες. Νέες ομάδες προσφύγων καταφεύγουν στη Θεσσαλονίκη. Για όλα αυτά, δεν υπάρχει βέβαια καμία κρατική μέριμνα. Κάθε θρησκευτική κοινότητα πρέπει να λύσει μόνη της τα συσσωρευμένα προβλήματα. Και δεν μπορεί να το επιτύχει δίχως τη βοήθεια των ευεργετών.

Έτσι, οι ευεργεσίες κατευθύνθηκαν στην κάλυψη των αναγκών ενός πληθυσμού με έντονα υγειονομικά προβλήματα και πολύ χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Νοσοκομείο, αστυκλινικές, γηροκομείο, ορφανοτροφείο, σχολεία, παροχή άμεσης βοήθειας σε μαθητές και οικογένειες που αδυνατούσαν να εξασφαλίσουν τη διατροφή και τη θέρμανσή τους, εγκατάσταση προσφύγων και πυροπαθών είναι ίσως οι σημαντικότεροι τομείς που συγκέντρωσαν την προσοχή των ευεργετών. Πρόκειται για τα ελλείμματα μιας κοινωνίας, που εστρεφότο κράτους προνοίας, με αποτέλεσμα η ιδιωτική φιλανθρωπία και ο ευεργετισμός να παίζουν κυρίαρχο ρόλο.

Οι ευεργέτες μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στην πρώτη μπορούμε να κατατάξουμε σημαντικές προσωπικότητες της διασποράς, που δεν ζούσαν στη Θεσσαλονίκη. Κορυφαία θέση κατέχει στην ευγνωμοσύνη των Θεσσαλονικέων το ζεύγος **Χιρς**, στο οποίο οφείλονται οι μεγάλες δωρεές για την ανέγερση του νοσοκομείου, που έλαβε το όνομά τους, για την ίδρυση της ταυτώνυμης συνοικίας, για τη δημιουργία αστυκλινικής. Οι Χιρς ενίσχυσαν μαθητές, ε-

Δυτικό τμήμα της βίλας Μορντόχ - Σήμερα Δημοτική Πινακοθήκη.

γκατέστησαν πυροπαθείς, συνέδραμαν τους πρόσφυγες από τη Ρωσία, ίδρυσαν σχολεία, χρηματοδότησαν την ανοικοδόμηση της ιστορικής σχολής Ταλμούδ Τορά και πραγματοποίησαν και άλλες σημαντικές δωρεές.

Στην ίδια κατηγορία ανήκει και η **οικογένεια Σαούλ Δανιήλ Μοδιάνο**, ο οποίος φεύγοντας σε νεαρή ηλικία από τη Θεσσαλονίκη, κατάφερε να δημιουργήσει στην Ιταλία μία επιχειρηματική αυτοκρατορία. Στους κληρονόμους του οφείλεται η ίδρυση του γηροκομείου, που φέρει το όνομά του. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί και το όνομα του **Σαμουήλ Δανιήλ Μοδιάνο** (1845-1931), που υπήρξε πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας και

συντονιστής των φιλανθρωπικών της υποθέσεων, μεταξύν των οποίων και πρόεδρος του γηροκομείου¹.

Από τους Ισραηλίτες της Θεσσαλονίκης, κορυφαία θέση στον ευεργετισμό έχει αναμφίβολα ο **Μοσέ Αλλατίνη**, ο περίφημος γιατρός και επιχειρηματίας, που πρωτοστάτησε μαζί με τη σύζυγό του Ρόζα σε σημαντικά έργα κοινωνικής ευποιίας. Στη διαθήκη του άφησε 1.000 λίρες στα εβραϊκά σχολεία και 500 στα χριστιανικά και τα ισλαμικά². Μέγας φιλάνθρωπος υπήρξε και ο **Αλφρέδος Αλλατίνη**, όπως και ο **Χαϊμούτσο Κόβο**, γιος του αρχιραβίνου Ασσέρ Κόβο.

Πρέπει να αναφερθεί εδώ μία ανέκδοτη είδηση από τους κώδικες της ορθόδοξης χριστιανικής κοινότητας³: Το 1876, ένας μηχανικός του εργοστασίου Αλλατίνη, ο Νικόλαος Καβαρδίνας, επίθετο που δείχνει ότι καταγόταν από το Λιτόχωρο, τραυματίζεται θανάσιμα από έκρηξη του λέβητα, αφήνοντας χήρα και ορφανά μικρά παιδιά. Ο Μοσέ Αλλατίνη σπεύδει να ενισχύσει την οικογένειά του με ένα σεβαστό ποσό, το οποίο συμπληρώνει την αποζημίωση που edικαιούτο η οικογένεια από ένα είδος *ταμείου ατυχημάτων*, που ο πρωτοπόρος επιχειρηματίας είχε συστήσει στο εργοστάσιό του. Κάθε εργάτης κατέθετε εντόκως ένα μικρό ποσό του μισθού του στην επιχείρηση. Σε περίπτωση ατυχήματος, το συγκεντρωμένο ποσό διπλασιαζόταν, με δαπάνη της εταιρείας. Στην περίπτωση του Νικο-

λάου Καβαρδίνια, το συνολικό κεφάλαιο έφτανε τα 8.000 χρυσά φράγκα. Από τους τόκους του κεφαλαίου αυτού συντηρήθηκε η οικογένεια, μέχρι την ενηλικίωση των παιδιών, οπότε το κεφάλαιο ήταν στη διάθεσή τους. Στο ενδιάμεσο διάστημα τους τόκους κατέβαλε η εταιρεία, με επιτόκιο 8 τοις εκατό, που ήταν αρκετά μεγαλύτερο από εκείνο της αγοράς. Ας σημειωθεί ότι η χριστιανική δημογεροντία εξέφρασε δημοσίως την ευαρέσκειά της για τη βοήθεια αυτή του Μοσέ Αλλατίνη, αδιανόητη με τα μέτρα της εποχής.

Ο Σαούλ Ισαάκ Μοδιάνο και η σύζυγός του Φακίμα εκτέλεσαν επίσης σημαντικό έργο υπέρ της Κοινότητας, παρέχοντας ανελλιπή βοήθεια στα φιλανθρωπικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η Φακίμα, αδελφή του μετέπειτα προέδρου της Κοινότητας Ιακώβ Καζές, έμεινε στη συλλογική μνήμη από τη Συναγωγή Μπεθ Σαούλ, την οποία έκτισε μετά το θάνατο του συζύγου της.

Οι κληρονόμοι του **Μαίρ Αμποάβ** χρηματοδότησαν το 1923 την ίδρυση της ταυτώνυμης σχολής.

Ο Εμμανουήλ Σαλέμ, αυτή η κορυφαία νομική προσωπικότητα του ευρωπαϊκού χώρου, που έχουμε την τιμή να συγκαταλέγεται στους συμπατριώτες μας, ορφανός ο ίδιος και αυτοδημιούργητος, πρωτοστάτησε στην ίδρυση του ορφανοτροφείου **Καρόλου Αλλατίνη**, το 1910, ίδρυμα που έλαβε το όνομα ενός άλλου μεγάλου ευεργέτη.

Θεσσαλονικείς επιχειρηματίες, όπως ο **Αβραάμ Ρεβάχ** και ο **Ααζών Ματαράσσο**, υποστήριξαν οικονομικά την οργάνωση Ματανόθ Λεβιονίμ, σκοπός της οποίας ήταν η παροχή διατροφής σε άπορους μαθητές και οικογένειες. Ο **Αβραάμ Σαλιτέλ** ίδρυσε το 1896 την οργάνωση Γιεσουά Βεραχαμίν, που μοιράζε κάρβουνα στους ενδεείς. Ο **Ισαάκ Χασσίδ** και ο **Χαίμ Πίνχας** ήταν δωρητές του Μπικούρ Χολίμ, που ενίσχυσαν τη δημιουργία ιατρείων σε πυκνοκατοικημένους εβραϊκούς συνοικισμούς εκτός πόλεως. Ο **Λιάτο Νόαχ** είχε την πρωτοβουλία της ίδρυσης του ασύλου φρενοβλαβών, στην περιοχή του παλαιού σταθμού.

Ο Ααζών Περαχιά, στο τέλος του 17ου αιώνα είχε ιδρύσει το Yetonim ve- Almanoth, που στο 19^ο αιώνα το διαχειρίσθηκε ο **Αβραάμ Γκατένιο**⁴. Ο τελευταίος διαχειρίσθηκε και το Hessed Olam, που είχε ιδρύσει ο Μοσέ Αλλατίνη.

Σημαντικό ρόλο στο φιλανθρωπικό έργο έπαιξε και η ένωση των παλαιών μαθητών της Αλλιάνς Ισραελίτ, με επιφανείς ηγέτες τον **Ιωσήφ Νεχαμά** και τον **Μωϋσή Αμπραβανέλ**.

Τα ονόματα που αναφέρουμε εντελώς δειγματοληπτικά δεν καλύπτουν βέβαια το εύρος του εβραϊκού ευεργετισμού της Θεσσαλονίκης. Πολλά άλλα ονόματα θα έπρεπε να αναφερθούν⁵.

Μία ενδιαφέρουσα πλευρά της κοινωνικής ευποιίας είναι η συνολική συμμετοχή των Εβραίων σε εράνους για εκπαιδευτικούς ή υγειονομικούς σκοπούς της χριστιανικής κοινότητας και αντιστρόφως η συμμετοχή χριστιανών σε εράνους της Ισραηλιτικής Κοινότητας. Πρέπει, ακόμη, να σημειωθεί, ότι για τη λειτουργία των σχολείων τους, οι τρεις Κοινότητες της Θεσσαλονίκης, εβραϊκή, χριστιανική και ισλαμική, μοιράζονταν αρμονικά τουλάχιστον από τα μέσα του 19ου αιώνα μέχρι την περίοδο του μεσοπολέμου έναν κοινό οικονομικό πόρο: Τα έσοδα από την ενοικίαση των κισλάδων, δηλαδή των λιβαδιών που περιέβαλαν την πόλη και σήμερα είναι πυκνοκατοικημένες συνοικίες.

Το έσοδο αυτό ήταν ένας από τους πολλούς πόρους που η Ισραηλιτική Κοινότητα είχε αφιερώσει για τη λειτουργία των φιλανθρωπικών και εκπαιδευτικών της ιδρυμάτων. Γιατί, στην πραγματικότητα, εκτός από τους μεγάλους ευεργέτες της Κοινότητας, δεκάδες εξέχοντες Εβραίοι εξάντλησαν την ευρηματικότητά τους στην εξεύρεση των αναγκαίων πόρων για να λειτουργήσουν τα ιδρύματά της.

Τώρα πια δεν υπάρχουν παιδιά να σχολάνε από την Ταλμούδ Τορά. Και ίσως όλα όσα ακούστηκαν, να ηχούν σαν ιστορικές λεπτομέρειες. Αλλά εδώ έχουμε μια μάχη να δώσουμε, τη μάχη της μνήμης. Η αξιοπρέπειά μας, η ιστορική προοπτική μας είναι συνυφασμένες με τη μάχη αυτή.

Παραπομπές:

1. M. Modiano, Hamehune Modiliano: The Genealogical Story of the Modiano Family from 1570 to our days, Athens 2000, 65.
2. «Ερμής», φ. 702 και 786 (1882).
3. ΙΑΜ, κώδικας 14, σ. 153 (16.10.1876).
4. Ι. Νεχαμά, Ιστορία των Ισραηλιτών της Σαλονίκης, 1511.
5. Θα πρέπει να θυμηθούμε τουλάχιστον τις οικογένειες Αμπαστάδο, Αελιών, Αμάο, Αντζελ, Αρδίττι, Ασσέο, Ερρέρα, Καπουάνο, Καράσσο, Μαπαλόν, Μισραχι, Μπαρλόνα, Μπενζαμίν, Μπεσουσάν, Μπενβενίστε, Μπουρά, Νεχμίας, Νάαφ, Νεχαμά, Ρεκανάτι, Σαίας, Σακί, Σαλέμ, Σαλιτέλ, Σαλόμ, Σαπόρτα, Τιάνο, Φερνάντεζ και Φρανσές Ι. Νεχαμά, 1542.

[Ο κ. **Ε.Α. Χεζίμογλου** είναι ιστοριοδίφης και εκδότης του περιοδικού «Θεσσαλονικέων Πόλις». Το παραπάνω δημοσιευμένο κείμενο είναι ομιλία στο μνημόσυνο των ευεργετών και δωρητών της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, στις 13 Μαρτίου 2002].

«Εκ λίθου συηνίτου»

(Οι Εβραίοι στην ποίηση του Κ.Π. Καβάφης)

Του κ. Τ.Μ. ΚΑΛΑΜΙΤΣΗ

Μολονότι «ο Καβάφης δεν έκανε έργο ψυχρού ιστορικού», όπως παρατήρησε ένας από τους οξυδερκέστερους κριτικούς¹ του καιρού του, εντούτοις «ζωντάνεψε μια περίοδο της ιστορίας με το δικό του τρόπο τόσο ζωηρά, ώστε όποιος διάβασε το έργο του να μη μπορεί πια να

Καβάφης επεξεργάστηκε το μύθο της ελληνιστικής Αλεξάνδρειας προκειμένου να εκφράσει κριτικά την ιστορική εποχή του. Από αυτή την άποψη ιδωμένο το ποίημα **Ευρίωνος τάφος**, επί παραδείγματι, αποκτά την ιστορικότητα της

αναλογισθεί την αλεξανδρινή εποχή χωρίς να τη δει μεσ' από το πρίσμα» της δικής του καταγραφής. Έτσι, ως ιστορικός ο Καβάφης επέλεξε να εντάξει στο ευάριθμο έργο του και κρίσιμες στιγμές της ελληνιστικής ιστορίας των Ιουδαίων. Έχει επίσης παρατηρηθεί², ότι ο

καβαφικής εποχής, οπότε επαναλαμβάνεται ο ελληνιστικός «διάλογος» μεταξύ Ελλήνων και Ιουδαίων στην πολυεθνική Αλεξάνδρεια που διαδραματίζει εφάμιλλο ίσως με τον αρχαίο της ρόλο, αφού βιώνει δυναμικά την επάνοδο των Εβραίων στην ιστορική τους κοιτίδα.

Το Ευρίωνος τάφος³, που γράφηκε στις αρχές του βαλκανικού και κυκλοφόρησε⁴ στις αρχές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, είναι προσεγγίσιμο υπό το πρίσμα πολλών αναγνωστικών επιπέδων, μια τεχνική⁵ που παραπέμπει στη λογοτεχνική μέθοδο της αλεξανδρινής γραμματείας. Και πράγματι, εδώ ο «πρωτεύϊκός γέρος της Αλεξάνδρειας» αναδιφεί την πολιτισμική ιστορία της πόλης του μέσω ιδιοτήτων.

Ευρίωνος τάφος

Εις το περίτεχρον αυτό μνημείον,
ολόκληρον εκ λίθου συηνίτου,
που το σκεπάζουν τόσοι μενεξέδες, τόσοι κρίνοι,
είναι θαμένος ο ωραίος Ευρίων.

Παιδί αλεξανδρινό, είκοσι πέντε χρόνων.
Απ' τον πατέρα του, γενιά παληά των Μακεδόνων:
από αλαβάρχας της μητέρας του η σειρά.
Έκαμε μαθητής του Αριστοκλείτου στην φιλοσοφία,
του Πάρου στα ρητορικά. Στας Θήβας τα ιερά
γράμματα σπούδασε. Του Αρσινόϊτου
νομού συνέγραψε ιστορίαν. Αυτό τουλάχιστον θα μείνει.
Χάσαμεν όμως το πιο τίμιο -την μορφή του,
που ήτανε σαν μια απολλώνια οπτασία.

Τα ζητήματα που θέτει γενικότερα η ποίηση του Καβάφης, και ανιχνεύονται σε κάθε ιδιαίτερο ποίημά του, είναι κι εδώ συναφή με τη στοιχειοθέτηση της ιστορικής ταυτότητας του (ιδεώδους) προσώπου: Τις καταβολές του, τη θέση του στην κοινωνική πυραμίδα,

τις ποιοτικές ιδιότητες του κι, εντέλει, το μνημειακό κωδικό του.

Όταν μετά την άλωση της Ιερουσαλήμ του 580 π.Χ. κατέφθασαν Εβραίοι στην Αίγυπτο, υπήρχαν ήδη εκεί πολυάριθμες κοινότητες ομοφύλων τους να τους περιμένουν. Από τους «παλαιόθεν» εκείνους Εβραίους οι περισσότεροι υπηρετούσαν ως «μισθωτοί»⁶ στρατιώτες, και πολλοί απ' αυτούς κατοικούσαν στη νήσο Ελεφαντίνη της νότιας επαρχίας Συήνης, σημερινού Ασουάν⁷, ζώντας κατά κανόνα ως γεωργοί⁸ ιδιοκτήτες γης, ενώ άλλοι τόκιζαν χρήματα ή εργαζόνταν ως ναύτες στο Νείλο. Στην Ελεφαντίνη υπήρχαν από τον 6ο αιώνα ήδη ναός του Γιαχβέ⁹ και πολιτικό δικαστήριο και οι κάτοικοί της μιλούσαν την αραμαϊκή, που ήταν πολύ διαδεδομένη.

Η ιουδαϊκή παρουσία στην Αίγυπτο ήταν, ωστόσο, κατά πολύ αρχαιότερη¹⁰ και οι κυμαινόμενες σχέσεις μεταξύ Αιγυπτίων κι Εβραίων¹¹ ήσαν κατά καιρούς αγαστές¹². Οι Εβραίοι, έχοντας υπερβεί από πολλού το νομαδικό βίο, συγκροτούσαν αμιγείς κοινότητες που διατήρησαν για αιώνες τις θεσμικές αξίες της εθνικής τους ταυτότητας. Αυτό άρχισε να αλλάζει με την εκστρατεία του Αλεξάνδρου¹³ και τη βασιλεία των Πτολεμαίων¹⁴ οι οποίοι, μη έχοντας ως κατακτητές την αποδοχή και το αίσθημα της ασφάλειας μεταξύ των αλλόφυλων λαών της Αιγύπτου, εποίκισαν όσο το δυνατόν περισσότερους Μακεδόνες των δυτικών κυρίως περιοχών της μητροπολιτικής τους πατρίδας¹⁵.

Ενώ, λοιπόν, ο ελληνικός και ο ιουδαϊκός κόσμος αναπτύχθηκαν παράλληλα από αντίθετες όμως εστίες πολιτισμού, επί Πτολεμαίων συνέκλιναν προωθώντας ένα «διάλογο» κοσμοϊστορικής σημασίας¹⁶. Στο «διάλογο» αυτό συνέβαλε η αμοιβαία υποδοχή των πολιτισμικών αξιών των δυο εθνών¹⁷ που, μέσω και των εμπορικών τους συναλλαγών, οδήγησε την κοινή τους πορεία προς έναν ιδιότυπο κοσμοπολιτισμό¹⁸. Έναν κοσμοπολιτισμό που «είχε συγχωνεύσει εν τω αυτώ τύπω ανθρώπους διαφόρων εθνοτήτων, εις τους οποίους η ρωμαϊκή ειρήνη (pax romana) είχε συντελέσει όπως δοθούν χαρακτηριστικά όμοια, ούτως ώστε υπό την έποψιν ταύτην ο τότε ελληνορωμαϊκός κόσμος [να] δύναται να παραβληθῆ προς τον του 19ου και 20ού αιώνας», που τον χαρακτήριζε «προπάντων η έλλειψις πατρίδος ιδιαίτερας και εθνικισμού στενού,

η έλλειψις παραδόσεως δεσμευτικής, η ευκολία των συγκοινωνιών και τέλος ελευθερία ηθών και ηθική των φύλων» (δεδομένα που υποδεικνύουν «ιδιαιτέρως την εποχήν ταύτην ως πλαίσιον εις τα ποιήματα του Καβάφη»¹⁹), και έδωσε στον κόσμο το «είδος» Ευρίων.

Γόνος παλαιόθεν Μακεδόνων και Ιουδαίων, ο Ευρίων ταυτοποιείται κυρίως από τις «ελληνικές» του ιδιότητες²⁰, όπως θα άρμοζε άλλωστε σε κάθε αλεξανδρινό Ιουδαίο: Είχε σπουδάσει φιλοσοφία, ρητορική και θεολογία²¹, είχε αναδιφήσει την ιστορία ενός ιδιαίτερου τόπου²², και δεδομένης της μητρικής του καταγωγής από τους «αλαβάργας»²³, την εξέχουσα τάξη των ελληνιζόντων αιγυπτιωτών Ιουδαίων, ο νεκρός ήρωας του Καβάφη ανάγεται αισθητικώς σε κατ' εξοχήν ελληνικό ιδεώδες.

Πώς αποκωδικοποιούνται σήμερα, με «την πρόοδο των ανακαλύψεων και τη λεπτότητα του νοητικού μηχανισμού» των νεότερων μελετητών του Καβάφη, οι ιδιότητες που προσδίδει ο ποιητής στον ελληνικό²⁴ ήρωά του; Ότι «πίσω από τον επώνυμο [ήρωα] που εμφανίζεται στο προσκήνιο του ποιήματος, υποκρύπτεται ως υποβολέας ο ποιητής»²⁵, αποτελεί ερευνητικό δεδομένο που επιτρέπει ανεπιφύλακτα το χαρακτηρισμό του *Ευρίωνος τάφος* ως ποιήματος ποιητικής του Καβάφη.

Κωδικοποιώντας έτσι τη γενετική δομή του *ατόμου*, όπως αυτή προκύπτει από τη διασταύρωση ελληνικού κι εβραϊκού γονιδίου στη διαχρονική Αλεξανδρεία της Αιγύπτου²⁶, ο ποιητής υπαγορεύει την ανάγνωση του μνημειακού κειμένου του με την προοπτική της συγχρονικής εποχής του²⁷, φωτίζοντας επιπλέον ένα πρωϊμότερο εβραϊκό²⁸ ποίημα της νεότητάς του, του 1896, το «κρυμμένο» *Σαλώμη*²⁹. Σε αυτό ο δημοσιογραφικά ενημερωμένος χρηματιστής της πολυεθνικής Αλεξανδρείας κωδικοποιεί λογοτεχνικά την ιδεολογική έριδα του καιρού του για την καταγωγή του ευρωπαϊκού πολιτισμού από τις δυο συνιστώσες του, τον ιουδαϊσμό και τον ελληνισμό³⁰. Μια καιρία ιδεολογική διαμάχη η Τέχνη της εποχής³¹ θα εκφράσει ποικίλως συνάδοντας με τους ήχους του σιωνιστικού ιδεώδους.

Έτσι και το «περίτεχνον αυτό μνημείον» του Καβάφη, που κωδικοποιεί το αλεξανδρινό ιδεώδες δημιουργώντας «*de facto* και έναν Ισραήλ και μια Ελλάδα παραπάνω»³², είναι «ολόκληρον εκ λίθου σηνίτου»³³.

1. Άλκης Θρύλος, «Μερικές ακόμα εντυπώσεις από το έργο του Καβάφη», *Κύκλος* (1932), ανατύπωση ΕΛΙΑ, Αθήνα 1983, σ. 65.
 2. Στρατής Τσίρκας, *Ο Καβάφης και η εποχή του*, Κέδρος, Αθήνα 1958, σ. 233. Επίσης, Edmund Keely, *Η καβαφική Αλεξάνδρεια - εξέλιξη ενός μύθου*, μτφ. Τζ. Μαστοράκη, Ίκαρος, Αθήνα 1979, 199. Ακόμη, Γιάννης Δάλλας, *Καβάφης και Ιστορία*, Ερμής, Αθήνα 1974, σ. 152.
 3. «Από το 1914 ως το 1918 ο Καβάφης δημοσίευσε πέντε ποιήματα με τίτλο που περιλαμβάνει κάποιο φανταστικό όνομα ακολουθούμενο από τη λέξη "Τάφος"»: Γ.Π. Σαββίδης: *Κ. Π. Καβάφης, Τα ποιήματα (1897-1918)*, Ίκαρος Εκδοτική Εταιρεία, Αθήνα 1993, σ. 142.
 4. Γραμμμένο το 1912, κυκλοφόρησε το 1914 σε μονόφυλλο.
 5. «Μήπως ο Καβάφης τότε δούλευε τα ποιήματά του σε πολλά παράλληλα επίπεδα, που σαν προβάλλονται μέσα μας συμπίπτουν και μας δίνουν μια μοναδική εικόνα, που αργότερα — μετά την προβολή της μέσα στη συνείδησή μας - διασπάται, και μας δημιουργεί διαφόρων ποιότητων απηχήσεις; Μια παρόμοια αισθητική, που απαιτεί από τα κείμενά της να επιδέχονται διαφορών ειδών ερμηνείες, υιοθετήθηκε κατά καιρούς από πολλούς: από την Καββαίδη, από τους Αλεξανδρινούς Εβραίους σαν τον Φίλων, από τους νεοπλατωνικούς...»: Ι.Α. Σαρεγιάννης, «Σχόλια σε τρία ποιήματα του Καβάφη», *Νέα Εστία*, Αθήνα (Μάιος) 1953, σ. 595.
 6. Ιερουσαλήμ, 46.21.
 7. Drioton et Vandier, *Les peuples de l' Orient Mediterranéen II. L' Egypte*, Les presses universitaires de France, 1938, σ. 252 κ.ε.
 8. Για τη σηματική προέλευση της λέξης *falah* (ή: *felah*, γεωργός) βλ. Α. Κεραμοπούλου, *Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι*, Αθήνα 1939, σ. 9, σημ. 4.
 9. Ο ναός καταστράφηκε περί τα 410 π.Χ., όταν οι Αιγύπτιοι εξεγέρθηκαν κατά των Περσών.
 10. «*Εσπράθη δε νέος βασιλεύς επί την Αίγυπτον και είπε προς τον λαόν αυτού: Ιδού, ο λαός των υιών Ισραήλ είναι πολύ πλήθος και ισχυρότερος ημών. Έλθετε, ας σοφισθώμεν κατ' αυτών, διά να μη πολλαπλασιασθώσι, και, αν συμβή πόλεμος, ενωθώσι και ούτοι μετά των εχθρών ημών και πολεμήσωσιν ημάς και αναχωρήσωμεν εκ του τόπου... Όσον όμως κατέβληθον αυτούς, τόσω μάλλον επληθύνοντο και ηξάνοντο.*»: Έξοδος, 1.8.
 11. «*Εν εκείνη τη ημέρα πέντε πόλεις θέλει έσθαι εν τη γη της Αιγύπτου, λαλούσαι την γλώσσαν Χαναάν και ομνύουσαι εις τον Κύριον των δυνάμεων... θέλει είσθαι εν το μέσω της γης Αιγύπτου θυσιαστήριον εις τον Κύριον... και θέλει γνωρισθή ο Κύριος εις τους Αιγυπτίους.*»: Ησαΐας, 19.18.
 12. *Histoire d' Israel*, P. Ricciotti, trad. Aunray, Paris, A. et J. Picard et Cie 1947, I, σ. 6 κ.ε.
 13. Κωνσταντίνος Ασώπιος, *Λόγος περί Αλεξάνδρου*, επί της Δευτέρας αυτού Πρωτανείας, Αθήνησι 1858.
 14. Ιώσηπος, *Ιουδαϊκή αρχαιολογία*, XI, 345.
 15. Αντωνίου Κεραμοπούλου, ακαδημαϊκού - καθηγητού Πανεπιστημίου, *Αρχαία ιστορία των Εβραίων. Η Αίγυπτος και οι Βλάχοι* (Διώλεξις γενομένη εν τη αιθούση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών). Μακεδονική Λαϊκή Βιβλιοθήκη. Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1952.
 16. James Barr, «Hebrew, Aramaic and Greek in Hellenistic Age», *The Cambridge History of Judaism. The Hellenistic Age*, II, 1989, σσ. 105 κ.ε.
 17. Henry Chadwick, «Philo and the Beginning of Christian Thought», *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Cambridge University Press 1970, σσ. 133-157.
 18. A. Bertholet, *Histoire de la civilisation d'Israel*, trad. J. Marty, Paris 1929, σ. 19 & 53-60.
 19. Α.Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, Γράμματα, Αλεξάνδρεια 1928 & Αθήνα 1930. Βλ. και Στρατής Τσίρκας, *ό.π.*, σ. 45.
 20. Albin Lesky, *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, μτφ. Α. Τζομπανάκη, Ε.Ι. Ε.Π., Θεσσαλονίκη 1975, 1090 κ.ε. Επίσης, W. Wacholder, *Nicolaus of Damascus*, Berkeley & Los Angeles 1962, σ. 81 κ.ε.
 21. Για πολλούς αιώνες η πόλη έγινε έδρα μεγάλων Φαραώ. Τότε παρασχέθηκαν οι οικονομικές δυνατότητες να ανιδρυθούν μεγάλες οικοδομές και οι τεράστιοι ναοί του θεού Άμμωνος, ο οποίος θεωρείτο ιδρυτής των Θηβών. Οι θησαυροί του είχαν περιέλθει στην κατοχή του ιερατείου του Άμμωνος ήσαν αμύθητοι. Ως εξαόρτημα του ναού ιδρύθηκαν τότε θεολογικές σχολές, που σημείωσαν μεγάλη ανάπτυξη. Οι πιο επιφανείς προσωπικότητες της Αιγύπτου επεδίωξαν να ιερατεύσουν στο ναό του Άμμωνος. Κατά την κατάκτηση της Αιγύπτου από τον Μ. Αλέξανδρο η πόλη βρισκόταν σε μεγάλη κατάσταση. Οι Έλληνες βασιλείς της Αιγύπτου τίμησαν την πόλη με λαμπρές οικοδομές, αλλά η παλιά μητροπολι επισκιάσθηκε όταν ο Πτολεμαίος Α΄ έτις κοντά της την Πτολεμαίδα. [Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν, τ. Θ, σ. 654-5].
 22. Η όαση Φαγιούμ. Αρχική πρωτεύουσά της ήταν η Κροκοδείλιωπολις, που επανίδρυσε ο Πτολεμαίος Φιλάδελφος μετονομάζοντάς την σε Αρσινόη προς τιμήν της συζύγου του Αρσινόης Β΄. Η περιοχή ήταν, και είναι, πολύ εύφορη και κατανεμόταν σε τρεις «μερίδας» (Αιγύπτιοι, Ιουδαίοι και Έλληνες). Το κέντρο της περιοχής ονομάζεται *Κιμάν Φααρίς*, δηλαδή *Λόφος των Ιππέων*.
- [Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν, τ. Γ', σ. 665].
23. «Αλαβάρχα ή Αραβάρχα ήσαν οι προΐσταμενοι της Εβραϊκής Κοινότητος της Αλεξανδρείας.»: Γ. Λεωνοτή, *Καβαφικά αυτοσχόλια*, με εισαγωγικό σημείωμα Τίμου Μαλάνου, Αλεξάνδρεια 1942 [και πανομοιότυπη επανέκδοση «με μικρές αλλαγές και προσθήκες του Τίμου Μαλάνου», Αθήνα, 1977]. Εδώ, *Κ.Π. Καβάφης, Τα ποιήματα (1897-1918)*, *ό.π.*, σ. 143. Σύμφωνα με τον Ευσέβιο και άλλους βυζαντινούς συγγραφείς, ο τίτλος αυτός αποδίδεται στο μέγιστο άρχοντα των αιγυπτιωτών Ιουδαίων, ενώ «αποτελεί απλήν εικασία ότι το αξίωμα τούτο, το οποίο κατέλαβον κατά καιρούς επιφανείς Ιουδαίοι, ταυτίζεται με το αξίωμα του εθνάρχου των κατά την Αίγυπτον Ιουδαίων». [Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν, τ. Β', σ. 157].
 24. Ο Καβάφης αυτοχαρακτηριζόταν «ελληνικός».
 25. Δ.Ν. Μαρωνίτης, «Υπεροψία και μέθη (1)», *Το Βήμα*, 6 Απριλίου 2003, σ. Α62.
 26. Όπως και στα αμιγή εβραϊκά ποιήματα του Καβάφη, ο ιουδαϊσμός βρισκόταν σε άμεση συνάφεια με τον ελληνισμό.
 27. Δ.Ν. Μαρωνίτης, *ό.π.*
 28. Ο όρος αποδίδεται στον Γ.Π. Σαββίδη: *Κ.Π. Καβάφης, Τα ποιήματα (1919-1933)*, *Νέα έκδοση του Γ.Π. Σαββίδη*, Ίκαρος Εκδοτική Εταιρεία, Αθήνα 1993, σ. 104.
 29. Κ. Π. Καβάφης, *Κρυμμένα ποιήματα 1877-1923*, φιλ. επιμ. Γ.Π. Σαββίδη, Ίκαρος 1993, σ. 61.
 30. Ο μύθος της Σαλώμης ως καλλιτεχνικού άλλοθι της έριδας, συνιστά επιμέρους κεφάλαιο της ίδιας μελέτης.
 31. Και κυρίως τα ομώνυμα έργα των Ε. Χάινε και Ο. Ουάιλντ.
 32. Dominique Grandmont, «Η Ελλάδα του Καβάφη», μτφ. Αναστασία Μυλωνοπούλου, *Νέα Εστία*, τχ. 1723, Αθήνα (Μάιος) 2000, σ. 732 κ.ε.
 33. Ο συγνίτης «αποκτά ωραίαν όψιν, ιδίως κατόπιν λειάνσεως». Πρώτος ο Πλίνιος «αποκάλεσε τούτον συγνίτην εκ της πόλεως Σύνης (Ασουάν) της άνω Αιγύπτου, παρά την οποίαν ήσαν γνωστά στρώματα τούτου κατά την αρχαιότητα, χρησιμοποιούμενα εις την κατασκευήν μνημείων». Ο.π., τ. ΙΖ', σ. 351.
- ΙΟ κ. Τρύφων Καλαμίτης είναι καθηγητής Φιλολογίας. Σπούδασε μεσαιωνική και νεότερη ελληνική φιλολογία στα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων και Θεσσαλονίκης. Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος (ΑΠΘ) στις πολιτισμικές σπουδές και υποψήφιος διδάκτωρ (ΑΠΘ) επί του θέματος Ελληνοϊουδαϊκοί διάλογοι στην ποίηση του Κ.Π. Καβάφη.**
- Στο φάσμα ειδικών σπουδών του με τον ελληνιστή Leslie L. Thrratte Jr (University of Berkeley, California) ενασχολήθηκε με τη μελέτη του ελληνιστικού Ιουδαϊσμού, έχοντας συνεργαστεί για τη σύνθεση του βιβλίου *The Grammar of Attic Inscriptions. I: Phonology*, "Walter de Gruyter", Berlin 1980).**

ΠΡΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΘΕΙΑ ΠΑΡΑΙΝΕΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΓΕΥΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Του Καθηγητή κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Δημιουργός εν τη αφάτω Αυτού φιλανθρωπία απεκάλυψε το πανάγιό Του θέλημα αρχικώς δια των θεοπνευστων ανδρών του Ισραήλ και όταν «ήλθε το πλήρωμα των καιρών» (Λειτουργία Μ. Βασιλείου) δια του Μονογενοῦς του Υιού (Ιωάν. ιβ', 49, 50), Ον Εκείνος «Απέσταλκε... Σωτήρα του κόσμου» (Α' Ιωάν. δ', 14).

Δια της θεοκινήτου γραφίδος των εν λόγω θεοπνευστων ανδρών εδόθησαν αι εν θέματι παραινήσεις, αίτινες εκτίθενται αμέσως κατωτέρω:

Το βιβλίον **Σοφία Σειράχ** αναφέρει, ότι ο άνθρωπος «με χαρούμενη και αγαθήν καρδίαν θα επιμεληθή και δια τα φαγητά της διατροφής του» (Τρεμπέλας, 1976). Επί λέξει το ιερόν κείμενον αναφέρει τα εξής: «λαμπρά καρδία και αγαθή επί εδέσμασι των βρωμάτων αυτής επιμελήσεται» (Α', 25). Περαιτέω, το αυτό βιβλίον δίδει οδηγίας τούτου μεν περί της συμπεριφοράς των συνδαιτυμόνων επί επισήμου γεύματος, όσον αφορά εις τους κανόνας της κοινωνικής εθιμοτυπίας, τούτο δε περί της λήψεως κανονικής εις ποσότητα τροφής, εξαιρών τας εις την δευτέραν ταύτην περιπτώσιν αγαθάς επί της υγείας επιπτώσεις και υπογραμμίζον τας εις της πολυφαγίας (υπερσοιτισμός) βλαπτικές του αιτίας. Προσέτι συνιστά την διακοπήν του γεύματος κατά τα επιδόρπια επί λόγω αφραγίας υπερφορτώσεως του στομάχου. Ας ιδώμεν, τι ακριβώς εν προκειμένω αναφέρει το βιβλίον τούτο: «Επί τραπέζης μεγάλης εκάθισας, μη ανοίξης επ' αυτής φάρυγγά σου και μη είπης: πολλά γε τα επ' αυτής, μνήσθητι ότι κακόν οφθαλμός πονηρός· πονηρότερον οφθαλμού τι έκτισται; δια τούτο από παντός προσώπου δακρύει, ου εάν επιβλέψη, μη εκτεινης χείρα και μη συνθίβου αυτών εν τριβλίω. Νόει τα του πλησίον εκ σε αυτού και επί παντί πράγματι διανοού, φάγε ως άνθρωπος τα παρακειμένα σοι και μη διαμασώ, μη μισηθής. Παύσαι πρώτος χάριν παιδείας και μη απληροτευο, μήποτε προσκοπήσ· και ει ανά μέσον πλειόνων εκάθισας, πρότερος αυτών μη εκτεινης την χείρα σου. Ως ικανόν ανθρώπω πεπαιδευμένω το ολίγον, και επί της κοίτης αυτού ουκ

ασθμαίνει. Ύπνος υγείας επί εντέρω μετρίω, ανέστη πρωί, και η ψυχή αυτού μετ' αυτού. Πόνος αγρυπνίας και χολέρας και στρόφος μετά ανδρός απλήστου και ει εβιάσθης εν εδέσμασιν, ανάστα μεσοπυρών και αναπαύση» (ΑΑ' - ΛΔ', 12 - 21). Παραθέτομεν ερμηνείαν του χωρίου τούτου: «Όταν παρακαθήσθης εις επίσημον πλουσίαν τράπεζαν, μη ανοίξης αχόρταστα το στόμα σου δια τα φαγητά της και μη είπης από μέσα σου, πολλά βέβαια φαγητά υπάρχουν επάνω εις αυτήν. Μη λημονής ότι ο λαίμαργος οφθαλμός είναι κάτι κακόν. Τι άλλο πονηρότερον από τον αχόρταστον οφθαλμόν υπάρχει; Δια τούτο και κλαίει το μάτι παντός ανθρώπου, όταν στερηθή από εκείνα, που επιθυμεί. Όπου και όταν σε βλέπη το μάτι του νοικοκύρη, μη απλώσης με λαιμαργίαν το χέρι σου και μη ρίπτεισαι εις το κοινόν πιάτο μαζί με τον νοικοκύρη, δια να αρπάξης φαγητά. Κρίνε τας επιθυμίας του πλησίον σου από τας ιδικάς σου και εις κάθε τι, που θα κάμης, σκέψου πρώτον καλά. Φάγε όσων καλοαναθεμένων ανθρώπων τα παρατιθέμενα εις σε φαγητά, και μη μασάς τας τροφάς κατά τρόπον αγροίκον και θορυβώδη, δια να μη σε αποστραφούν. Η καλή ανατροφή σου ας σε κάμη, να σταματήσης πρώτος το φαγητόν σου και να μη φανής αχόρταστος, δια να μη κτυπήσης άσχημα εις τους άλλους. Εάν δε παρακαθήσθης εις τράπεζαν μεταξύ πολλών άλλων συνδαιτυμόνων, μη απλώνης συ πρώτος από εκείνους το χέρι σου. Δια τον άνθρωπον τον κοινωνικώς μορφωμένον είναι αρετόν και το ολίγον φαγητόν. Έτσι δε και εις τον ύπνον του δεν θα ασθμαίνη, όπως θα ασθμαίνη ο βαρυφορτωμένος από φαγητά. Υγιής και ευχάριστος ύπνος υπάρχει εις τον άνθρωπον, που το έντερόν του δεν είναι πολύ γεμάτο. Όταν δε το πρωί αυτός εξυπνά, έχει καθαρόν και ελεύθερον τον νουν. Ο πολυφαγός όμως άνθρωπος υποφέρει από πόνους και αγρυπνίας. Έχει εμετούς και κόψιμο εις την κοιλίαν. Εάν όμως επιέσθης τυχόν να φάγης πολλά φαγητά, σταμάτα εις τας οπώρας, μην τρώγης φρούτα και έτσι θα δοκιμάσης ανάπαυσιν» (Κολιτάρας, 1972). Θεωρούμεν σκόπιμον να διευκρινίσωμεν, ότι η πρότασις: «α-

νάστα μεσοπυρών» σημαίνει: εγέθητι εκ της τραπέζης εις το μέσον της βρώσεως των οπωρών, εν άλλοις λόγοις: μη τρώγης πολλά φρούτα.

Προσέτι το βιβλίον **Παροιμιαί** δίδει οδηγίας δια την συμπεριφοράν του «επί τραπέζης δυναστών» γευματίζοντος. Συγκεκριμένως το βιβλίον τούτο αναφέρει, ότι εάν «καθήσθης δειπνείν επί τραπέζης δυναστών, νοητός νόει τα παρατιθέμενά σοι και επιβάλλε την χείρα σου, ειδώς ότι τοιαυτα σε δε παρασκευάσαι, ει δε απληρότερος ει, μη επιθυμεί των εδεσμάτων αυτού, ταυτα γαρ έχεται ζωής ψευδούς. Μη παρεκτείνου πένης ων πλουσίω, τη δε ση εννοία απόσχου, εάν επιστήσης το σον όμμα προς αυτόν, ουδαμού φανείται, κατασκευάσαι γαρ αυτώ πτέρυγες όπως αετού, και υποστρέφει εις τον οίκον του προεστηκότος αυτού» (ΚΓ' 1 - 5). Δηλαδή εάν «παρακαθήσθης εις το τραπέζι αρχόντων ή πλουσίων, δια να συμφάγης με αυτούς, πρόσεξε πολύ εις τα φαγητά, που παραθέτου ενωπίον σου. Απλώνε το χέρι σου με κάποιαν περίσσειαν και συστολήν, έχων υπ' όψιν σου ότι και συ, όταν θελήσης να ανταποδώσης το γένμα, κάτι τέτοια φαγητά είσαι υποχρεωμένος να παρασκευάσης. Εάν δε είσαι λαίμαργος και απληστός εις τα φαγητά, μη αφήσης να κινήθης από την επιθυμίαν των ωραίων φαγητών, διότι αυτά πιθανόν να προέρχονται από αδικίας και πάντως δίδουν ψευδή αντίληψιν περί της ζωής. Μη απλώνεσαι και μη αιμυλάσαι να φθάσης τον πλούσιον, ενώ συ είσαι φτωχός. Απομάκρυνε τον νουν σου από αυτά. Εάν προσηλώσης το μάτι σου εις αυτόν τον πλούσιον και ελπίσης εις βοήθειάν του, αυτός θα σε εγκαταλείψη και θα γίνη άφαντος. Διότι ο πλούσιος παίρνει φτερά αετού και φεύγει βιαστικά προς τον οίκον άλλου, ανωτέρου από αυτόν πλουσίου» (Κολιτάρας, 1972).

Επί πλέον το αυτό βιβλίον συμβουλεύει να μη συντρώνη τις μετά κακόν ανθρώπου. Επί λέξει το εν λόγω βιβλίον αναφέρει τα εξής: «μη συνδέπνι ανδρί βασκάνω, μηδέ επιθυμεί των βρωμάτων αυτού, ον τρόπον γαρ ει τις κατατίει τρίχα, ούτως εσθiei και πίνει, μηδέ προς σε εισαγάγης αυτόν και φάγης τον

ψωμόν σου μετ' αυτού, εξεμέσει γαρ αυτόν και λυμανείται τους λόγους σου τους καλούς» (ΚΓ', 6 - 8). Τουτέστι: «Μη συντρώγης με φθονερόν άνθρωπον, ούτε και να επιθυμήσης τα ποικίλα φαγητά, που σου παραθέτει. Όπως εκείνος που έχει καταπιεί μίαν τρίχα και είναι έτοιμος να κάμη εμετόν, έτσι από την πολλήν του στενοχωρίαν τρώγει και πίνει και ο φθονερός άνθρωπος, όταν σε βλέπη απέναντί του. Ούτε και συ να τον προσκαλέσης εις το σπίτι σου και να φάγης μαζί με αυτόν το λιτόν φαγητόν σου. Διότι θα απηδίαση και θα κάμη εμετόν το φαγητόν σου. Θα χλευάση δε και θα εμπαιξή τα ευγενή και περιποιητικά σου δι' αυτόν λόγια» (Κολιτσάρας, 1972).

Εξ άλλου το βιβλίον **Σοφία Σειράχ** δίδει την εξής συμβουλήν: «εν συμποσίω οίνου μη ελέγξης τον πλησίον και μη εξουθενώσης αυτόν εν ευφροσύνῃ αὐτοῦ, λόγον ονειδισμού μη εἴπης αὐτό, και μη αυτόν θλίψης εν απαιτήσῃ» (ΛΑ' - ΛΔ', 31). Τουτέστιν εις «συμπόσιον, κατά το οποίον πίνεται οίνος, μη επιπλήξης και μη παρατηρήσης τον διπλανόν σου και μη τον εξευτελίσης κατά την ώραν της διασκεδάσεως και ευθυμίας του, μη του εἴπης λόγον υβριστικόν και μη τον πείσης με αξιώωμεν και απαίτησιν τινά» (Τρεμπέλας, 1976).

Σημειωτέον, ότι κατά πάσαν πιθανότητα οι αρχαίοι Ισραηλίται γεγυμνάζοντες συλλαμβάνοντες τα σιτία δια των δακτυλῶν (Neufeld, 1970).

Επίσης το βιβλίον **Παροιμιαί**, όπερ, ως γνωστόν, ήρξατο γραφόμενον από του έτους 725 π.Χ. περίπου, προτρέπει, καθ' ο παροιμία κατά τον Μ. Βασίλειον «λόγος προτρεπτικός, χρησιμεύων προς πάσαν του βίου οδόν», εις αποφυγήν της πολυφαγίας. Συγκεκριμένως τούτο δίδει την εξής συμβουλήν: «μέλι ευρών φάγε το ικανόν, μήποτε πλησθείς εξεμέσης» (ΚΕ', 16), δηλαδή «Όταν εύρης μέλι, φάγε με μέτρον, μήπως κάμης εμετόν, αν φάγης περισσότερο του κανονικού» (Τρεμπέλας, 1976). Ομοίως το βιβλίον τούτο δίδει και ετέραν παρομοίαν συμβουλήν: «εσθίην μέλι πολύ ου καλόν» (ΚΕ', 27), τουτέστι «Το να τρώγη κανείς μέλι πολύ δεν είναι υγιεινόν» (Τρεμπέλας, 1976).

Επί πλέον το βιβλίον **Σοφία Σειράχ** συνιστά το παν μέτρον άριστον και επί πόσεως οίνου, τον οποίον χαρακτηρίζει ως «έπισον ζωής», τουτέστιν «ίσον προς ζωήν» (Τρεμπέλας, 1976). Εν άλλους λόγοις η αξία του οίνου είναι ίση (Liddell, Scott) προς την αξίαν της ζωής. Εν προκειμένω το βιβλίον τούτο αναφέρει επί λέξει τα εξής: «Εν οίνω μη ανδρίζου, πολλούς γαρ απώλεσεν ο οίνος. Κάμινος δοκιμάζει στόμωμα εν βαφή,

ούτως οίνος καρδίας εν μάχη υπεργράνων. Έπισον ζωής οίνος ανθρώπω, εάν πίνης αυτόν μέτρω αυτού, τις ζωή ελασσουμένο οίνω; και αυτός έκτισται εις ευφροσύνην ανθρώποις αγαλλίαμα καρδίας και ευφροσύνη ψυχής οίνος πινόμενος εν καιρώ αυτάρκης. Πικρία ψυχής οίνος πινόμενος πολυς εν ερεθισμώ και αντιπώματι, πληθύνει μέθη θυμόν άφρονος εις πρόσκομμα, ελαττών ισχύν και προσποιών τραύματα» (ΛΑ' - ΛΔ', 25 - 30). Δηλαδή: «Μη κάνης το παλληκάρι εις την οινοποσίαν, διότι η μέθη έχει καταστρέψει πολλούς. Το καμίνι δοκιμάζει την αντοχήν του χάλυβος, αφού αυτός πυρακτωμένος βυθισθή εις το νερό. Έτσι και το κρασί βάλλει εις δοκιμασίαν τας καρδίας των γεωιστών, όταν μάλιστα αυτοί έλθουν εις φιλονεικίας. Υποβοηθεί την υγιαν και ζωήν του ανθρώπου ο οίνος, όταν πίνεται με μέτρον. Ποία δε είναι η ζωή εκείνου, ο οποίος στερείται από το κρασί; Ο οίνος έχει γίνει δια να ευφραίνει τους ανθρώπους. Αγαλλιάσις καρδίας και χαρά της ζωής είναι ο οίνος, που πίνεται, όταν και όσον πρέπει. Πικρία όμως και ταραχή της ψυχής είναι ο οίνος, όταν πίνεται εις μεγάλην ποσότητα, δημιουργεί εξερεθισμούς και ανεγκλήσεις μεταξύ των ανθρώπων. Η μέθη μεγαλώνει τον θυμόν του ασυνέτου ανθρώπου, ώστε να έρχεται εις συγκρούσεις με τους άλλους, μειώνει την σωματικήν δύναμιν και προξενεί τραύματα» (Κολιτσάρας, 1972).

Προσέτι το βιβλίον **Σοφία Σειράχ** (ΛΒ' - ΛΕ') δίδει συμβουλάς διά την συμπεριφοράν του επί κεφαλής και αρχηγού του συμποσίου. Ως ευνόητον αι συμβουλαί αύται, αφορώς και εις τον αμφιτέρωνα. Ιδού τι εν προκειμένω διαλαμβάνει το ιερόν κείμενον:

«Ηγούμενόν σε κατέστησαν; μη επαίρου, γίνου εν αυτοίς ως εις εξ αυτών, φρόντισον αυτών και ούτω κάθισον και πάσαν την χρεία σου ποιήσας ανάπεσε, ίνα ευφρανθής δι' αυτούς και ευκοσμίας χάριν λάβης στέφανόν· λάλησον, πρεσβύτερε, πρέπει γαρ σοί, εν ακριβεί επιστήμη και μη εμποδίσης μουσικά. Όπου ακρόαμα, μη εκχέγης λαλιάν και ακαίρως μη σοφίζου. Σφραγίς άνθρακος επί κόσμω χρυσώ, σύγκριμα μουσικών εν συμποσίω οίνου. Εν κατασκευάσματι χρυσώ σφραγίς σμαράγδου, μέλος μουσικόν εφ' ηδει οίνου.

Λάλησον, νεανίσκε, ει χρεία σου, μόλις δις εάν επερωτηθής, κεφαλαίωσον λόγον, εν ολίγοις πολλά, γίνου ως γιγνώσκων και άμα σιωπών. Εν μέσω μεγιστάνων μη εξισάζου και ετέρου λέγοντος μη πολλά αδολέσχει. Προ βροντής κατασπεύδει αστραπή, και προ αισχυντηρού προελεύσεται χάρις. Εν ώρα εξεγείρου

και μη ουράγει». Ήτοι:

«Σε εγκατέστησαν επί κεφαλής και αρχηγόν του συμποσίου; Μη επαίρῃσαι και μη το παίρνης επάνω σου. Γίνε μεταξύ των συμμετεχόντων εις το συμπόσιον σαν ένας από αυτούς. Φρόντισε πρώτον δι' αυτούς, ώστε όλοι να εξυπηρετηθούν πλήρως και έπειτα κάθησε επί της θέσεώς σου. Και αφού κάμης κάθε τι αναγκαίον επιβαλλόμενον υπό του καθήκοντός σου ως συμποσιάρχου, κατακλίθητι και συ ίνα ευφρανθής και ευχαριστηθής δια την ικανοποίησιν και ευχαρίστησιν τούτων και λάβης δια την καλήν οργάνωσιν του συμποσίου τον στέφανον επί της κεφαλής σου, κατά την συνήθειαν της αρχαιότητος. Ομίλησε συ, ω πρεσβύτερε κατά την ηλικίαν, διότι εις σε αρμόζει να ομιλήσης πρώτος με πολλήν σύνεσιν και ακρίβειαν σκέψεως και μη εμποδίσης την μουσικήν. Και όταν ακούεται η μουσική, συ μη αρχίσης να πολυλογής και μη επιδεικνύης σοφίαν εις ακατάλληλον καιρόν. Όπως ταιριάζει εις χρυσούν δακτύλιον σφραγιδολίθος από πολύτιμον άνθρακα, έτσι και κατά συμπόσιον όπου πίνεται οίνος αρμόζει μουσική συναυλία. Ό,τι είναι εις χρυσούν κατασκευάσμα προσηρμοσμένος σφραγιδολίθος εκ σμαράγδου, έτσι είναι και η μουσική μελωδία μετά ευχαρίστου και γλυκέος οίνου.

Ομίλησε και συ, νέε μου, εάν παρουσιασθή ανάγκη, το πολύ δύο φορές, και όταν σε ερωτήσουν. Συγκεφαλαίωσον, και κάμε περιλήψην εκείνον, που έχεις να εἴπης, και με ολίγα λόγια επεί πολλά νοήματα, γίνε και δώσε την εντύπωσιν ανθρώπου, που ξεύρει πολλά και συγχρόνως σιωπά. Εν μέσω αρχόντων ευρισκόμενος μη εξισώσης τον εαυτόν σου με αυτούς και καθ' ον χρόνον άλλος ομιλεί, συ μη φλυαρήσ και μη πολυλογής. Προ της βροντής λαμπροκοπέ σπειδούνην η αστραπή έτσι προ του εντροπαλιού νέου προπορεύεται η χάρις της αιδημοσύνης, η καθιστώσα αυτόν συμπαθή. Εγκαίρως εγέρθητι εκ της τραπέζης και μη μένης τελευταίος σαν ουραγός» (Τρεμπέλας, 1976).

Βιβλιογραφία:

1. Κολιτσάρας Ι.: *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Εβδομήκοντα*. Ζωή, Αθήνα, 1972.
2. Liddell, H. and Scott, R.: *Μέγα Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*. Λήμμα έπιτοος. Μτφρ. Ξ. Μόσχου, Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
3. Neufeld, E.: *Hygiene Conditions in ancient Israel*. J. Hist. Med., 25: 414, 1970.
4. Τρεμπέλας, Π.: *Η Παλαιά Διαθήκη μετά συντόμου ερμηνείας*. Ο Σωτήρ, Αθήνα, 1976.

[Ο κ. **Ιω. Παπαγιαννόπουλος** είναι Ιατρός - Ομ. Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων - Μεγάλος Άρχων Εκκλησιών του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Το μελέτημά του είναι από το περιοδικό «Θεολογία» (τόμος 73, Ιανουάριος - Ιούνιος 2002).]

Η Ομιλία του κ. Λέων Μιζάν

*Το Άουσβιτς είναι το
χαμηλότερο μέρος
του κόσμου, όχι αυτό
που έπλασε ο Θεός
με μαγικά τοπία, μα
αυτό που έφτιαξε ο
άνθρωπος με
συρματοπλέγματα,
πύργους-
παρατηρητήρια,
θαλάμους αερίων,
εργαστήρια
πειραμάτων,
φούρνους και αγχόνες.
Εκεί σχημάτισε σωρούς
κλεμμένων
προσωπικών
αντικειμένων, σωρούς
από πλεξούδες
μαλλιών, χρυσών
δοντιών και λόφους
ανθρώπινης στάχτης.*

Εμείς, οι Έλληνες Εβραίοι νέοι, προστεθήκαμε φέτος σε μια λίστα σαν εκείνη του Schindler, η οποία με τη σειρά της καλείται με τη μαρτυρία μας να σώσει και να διατηρήσει τη μνήμη του Ολοκαυτώματος.

Τη νύχτα της 17ης προς 18η Ιανουαρίου 1945, τα SS εκκένωναν τα στρατόπεδα του Άουσβιτς, εκκένωση που παρέμεινε στην ιστορία με την ανατριχιαστική ονομασία «Η Πορεία του θανάτου».

Μετά από 58 χρόνια, φέτος στις 29 Απριλίου 2003, στην Ημέρα Μνήμης του Ολοκαυτώματος (Yom Hashoah) εκπροσωπήσαμε την πατρίδα μας και τον Ελληνικό Εβραϊσμό στην «Πορεία της Ζωής». Επισκεφτήκαμε πολλά στρατόπεδα αιχμαλώτων στην Πολωνία, μαζί με άλλους 4.000 νέους από Εβραϊκές κοινότητες όλου του κόσμου.

Περπατήσαμε εκεί, όπου καθetti άψυχο κραύγαζε πεισματικά για να φανερώσει τα δεινά εκατομμυρίων ψυχών, μα και την προσωπική ιστορία της καθεμίας από αυτές χωριστά.

Ξεκινήσαμε, περπατώντας πάνω σ' εκείνη την ίδια, σκουριασμένη σιδηροδρομική γραμμή που ενώνει τις πύλες της κόλασης: το Άουσβιτς με το Μπίρκεναου.

Φτάσαμε στο Άουσβιτς, στο χαμηλότερο μέρος του κόσμου, όχι αυτό που έπλασε ο θεός με μαγικά τοπία, μα αυτό που έφτιαξε ο άνθρωπος με συρματοπλέγματα, πύργους - παρατηρητήρια, θαλάμους αερίων, εργαστήρια πειραμάτων, φούρνους και αγχόνες. Εκεί σχημάτισε σωρούς κλεμμένων προσω-

πικών αντικειμένων, σωρούς από πλεξούδες μαλλιών, χρυσών δοντιών και λόφους ανθρώπινης στάχτης.

Επισκεφθήκαμε τους χώρους εκτόπισης και εξόντωσης των συγγενών μας, πολλούς εκ των οποίων δεν γνωρίσαμε. Πολλοί από αυτούς είχαν επιστρέψει θριαμβευτές από το Αλβανικό μέτωπο, και κατόπιν πρωτοστάτησαν σε ηρωικές εξεγέρσεις κρατουμένων σε πολλά στρατόπεδα εξόντωσής τους.

Αφήσαμε δάκρυα να κυλήσουν από τα μάτια μας για τις μέρες και τις νύχτες τους εκεί, και μνημονεύσαμε τα έξι εκατομμύρια των αδικωχαμένων αδελφών μας.

Φωνάξαμε: Μόνο ν' ανέβεις μπορείς, μόνο ν' ανέβεις! ... από το μέρος αυτό, το πιο χαμηλό και υποχθόνιο του κόσμου.

Σύμφωνα με την Εβραϊκή παράδοση είμαστε υποχρεωμένοι να θυμόμαστε και να μην ξεχνάμε. Ζαχόρβε λο Τισάχ.

- Θυμηθήκαμε και πάντα θα θυμόμαστε: Τους ποικίλους και πανάρχαιους Εβραϊκούς πολιτισμούς που καταστράφηκαν, σαν αυτόν της Θεσσαλονίκης και άλλων σημαντικών πόλεων της Ευρώπης και της Ρωσίας.

- Θα θυμόμαστε όχι μόνο το τραγικό τέλος των προγόνων μας, αλλά συνάμα την έντονη ζωή που ζούσαν σαν έμποροι και τεχνίτες, επιστήμονες και συγγραφείς, δάσκαλοι, μαθητές και οικογενειάρχες.

Πόσο μας μοιάζουν...

Αλήθεια, αισθανθήκαμε σαν να βγήκαμε εμείς οι ίδιοι ζωντανόι από εκεί, όπως το Εβραϊκό Πάσχα αισθανόμαστε σαν να απελευθερωθή-

καμε εμείς οι ίδιοι από τη γη της Αιγύπτου.

- Θα θυμόμαστε το εύφορο έδαφος του ευρωπαϊκού αντισημιτισμού, που καλλιεργείται επί αιώνες από ορισμένες πολιτιστικές, πολιτικές και θρησκευτικές φωνές, και το οποίο δημιούργησε ένα υπέρ του δέοντος δεκτικό κλίμα για το ναζιστικό σκοπό της εξόντωσης του Εβραϊκού λαού.

- Θα θυμόμαστε τα εκατομμύρια των μη Εβραίων που επίσης δολοφονήθηκαν από τη ναζιστική θηριωδία.

- Θα θυμόμαστε το θάρρος και τις υπεράνθρωπες προσπάθειες μεμονωμένων Ευρωπαϊκών κρατών να προστατεύσουν τις Εβραϊκές τους κοινότητες, καθώς και την ανδρεία των στρατιωτών των Συμμαχικών δυνάμεων που υπερνίκησαν το Τρίτο Ράιχ.

- Θα θυμόμαστε τους Έλληνες συμπολίτες μας, τις Ελληνικές Αρχές - Επίσημες και Αντιστασιακές - την Ελληνική Εκκλησία και τη γενναία στάση του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού, που με κίνδυνο της ζωής τους έσωσαν Έλληνες Εβραίους.

- Θα θυμόμαστε τους επιζώντες από τα στρατόπεδα του θανάτου, που άντεξαν σε τόσο αφάνταστα μαρτύρια και που ενέπνευσαν όλους εμάς με το αδάμαστο θάρρος, το πνεύμα και τη θέλησή τους για ζωή.

Παράλληλα, δεν θα ξεχάσουμε ποτέ αυτούς που χάθηκαν.

- Δεν θα ξεχάσουμε ποτέ αυτούς που με τόσο μεγάλο ανθρώπινο κόστος έσωσαν έστω και μια ζωή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Ταλμούντ: "Αυτός που σώζει μια ζωή είναι σαν να έχει σώσει όλο τον κόσμο".

- Δεν θα ξεχάσουμε ποτέ τη σημασία του να αντιδρούμε στην έλλειψη σεβασμού στη διαφορετικότητα, όπου, όπως και όποτε αυτή εμφανίζεται.

Είμαστε βέβαιοι ότι ο καθένας από εμάς, μικρός ή μεγάλος, μπορεί να βοηθήσει στο να πλησιάσουμε την πραγματοποίηση του προφητικού οράματος για έναν κόσμο δικαιοσύνης, αρμονίας και ειρήνης.

Εμείς, η Εβραϊκή Νεολαία της Ελλάδας, υποσχόμαστε ότι όσο ζούμε θα θυμόμαστε και δεν θα ξεχάσουμε ποτέ.

Καλούμε όλους εσάς να επισκεφθείτε τους τόπους του μαρτυρίου των αδελφών και συναθρώπων μας, διότι ο καθένας μας, πάνω απ' όλα σαν άνθρωπος, πρέπει να γνωρίζει και να θυμάται για να μην επιτρέψει την επανάληψη.

Ποτέ πια!

Είθε ο θεός να χαρίσει την Ανάπαυση και την Ειρήνη, κάτω από τα φτερά της θείας Παρουσίας Του, στις ψυχές των ανθρώπων που χάθηκαν.

Αιωνία τους η μνήμη.

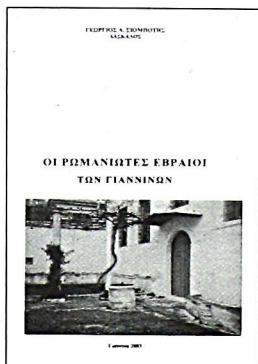
Παράγοντες φασισμού

Η καθηγήτρια κα Νίκη Καλτσόγια - Τουρναβίτη εξετάζοντας τους παράγοντες δη-

μιουργίας και αναπτύξεως του προπολεμικού φασισμού, αναφέρει, μεταξύ άλλων:

«**Ο**ι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες βρισκονται στην υπάρχουσα κοινωνική σύγκρουση και στα φαινόμενα ανομίας που εμφανίζει, κυρίως η γερμανική κοινωνία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στη Γερμανία επίσης η κατάσταση επιτεινόταν με την ύπαρξη εβραϊκής μειονότητας, η οποία ιστορικά και πολιτισμικά έστρεφε πάνω της το μίσος. Η ιστορία των διωγμών των Εβραίων υπάρχει τα τελευταία χίλια χρόνια σε χριστιανικές χώρες, αφού η ίδια η χριστιανική Εκκλησία καλλιέρ-

γησε τη φρενίτιδα του αντισημιτισμού με τη «λίβελλο της βεβήλωσης της όστιας» (Ward Mc Afee, Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευματα, ελλ. μτφ. Σ. Αγουρίδη). Τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως για τους Εβραίους είχαν επινοηθεί ήδη από το 1516, τη χρονιά που ο Λούθηρος άρχισε την επανάστασή του κατά της Εκκλησίας, από τις αρχές της Βενετίας, οι οποίες περιόρισαν και καταπίεσαν τους Εβραίους σε μια μικρή περιοχή με πολλούς ανθρώπους, γνωστή ως «ghetto», απ' όπου και η μετέπειτα ονομασία των στρατοπέδων εγκλεισμού και εξοντώσεως των Εβραίων».

ΓΕΩΡΓ. Α. ΣΙΟΜΠΟΤΗ
Οι Ρωμανιώτες Εβραίοι των Γιαννίνων

(Γιάννινα, 2003)

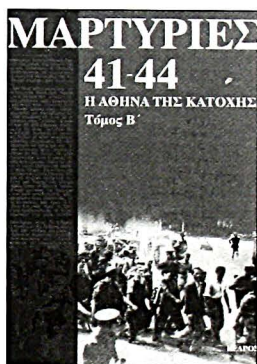
Ο Γιαννιώτης δάσκαλος κ. Γ. Σιομπότης με πολύ κόπο και ζήλο συγκέντρωσε στοιχεία για τους Εβραίους της περιοχής, τα οποία εξέδωσε σε τόμο. Όπως ο ίδιος γράφει στον πρόλογό του: «Μ' αυτή την εργασία μου προσπάθησα να συγκεντρώσω όσα έχουν γραφτεί κατά καιρούς από διαπρεπείς ιστορικούς, ερευνητές λαογράφους, για τους Εβραίο-γιαννιώτες, τους οποίους μελέτησα (όσων βέβαια βρήκα τις εργασίες τους) παραθέτοντας αποσπάσματα.

Από ενδιαφέρον προς τους συμπολίτες μου Εβραίους καταπιάστηκα με την Ισραηλιτική Κοινότητα των Γιαννίνων, σαν αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης μας, θέλοντας κι εγώ να βάλω το λιθαράκι μου στην πορεία τους μέσα στο χρόνο, νομίζοντας ότι, κάτι θα προσφέρω με αυτό το συνοπτικό πόνημα.

Δεν ξέρω αν τα κατάφερα. Ασχολήθηκα περίπου τρία χρόνια για τη συγγραφή αυτής της συνθετικής εργασίας μου, έχο-

ντας την ταπεινή γνώμη, ότι όποιος θα ήθελε να ασχοληθεί με τους Ρωμανιώτες Εβραίους της πόλης μας, θα είχε ένα βοήθημα για το ξεκίνημά του.

Κάνω τη διευκρίνιση ότι δεν είμαι ιστορικός, αλλά από αγάπη προς την πόλη των Γιαννίνων και τους κατοίκους της Χριστιανούς και Εβραίους ασχολήθηκα μ' αυτό το θέμα».

ΚΩΣΤΑ Ν. ΧΑΤΖΗΠΑΤΕΡΑ - ΜΑΡΙΑΣ ΦΑΦΑΛΙΟΥ ΔΡΑΓΩΝΑ

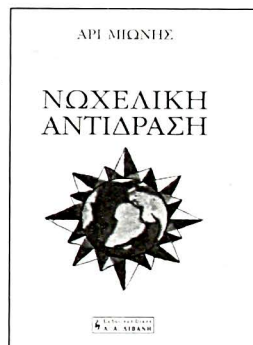
Μαρτυρίες 41-44

(Κέδρος, 2003)

Πρόκειται για τον Β' τόμο του περισπούδαστου έργου των δύο συγγραφέων που αναφέρεται ειδικώς στην Αθήνα της Κατοχής. Το βιβλίο στηρίζεται στις ανθρώπινες μαρτυρίες που αποτελούν τεκμηριωμένο ιστορικό υλικό.

Στο εθνικά χρήσιμο αυτό βιβλίο, που παρουσιάζει κυρίως την ανθρώπινη διάσταση του αγώνα του ελληνικού λαού, περιέχεται ειδικό κεφάλαιο για τους Εβραίους της Αθήνας. Όπως αναφέρεται στις οικείες σελίδες, από μόνο το στρατόπεδο

του Χαϊδαρίου, σύμφωνα με μαρτυρία του Αντ. Φλούντζη (σελ. 217) έγιναν εννέα αποστολές κρατουμένων στη Γερμανία, έξι Χριστιανών και τρεις Εβραίων. Επίσης, πρέπει να τονισθεί ότι σχεδόν κάθε ελληνική οικογένεια προσέφερε άσυλο σε φίλους της Εβραίους, έτσι απλά, πολύ φυσικά και χωρίς αίσθηση ηρωισμού. Και μόνο γιατί ήταν διωκόμενοι άνθρωποι, Έλληνες, και ζητούσαν βοήθεια. Τέλος, ως υπογραμμισθεί η θαρραλέα ενέργεια της 23ης Μαρτίου 1943, όταν με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό σύσσημη η ελληνική πνευματική ηγεσία επέδωσε έγγραφο στις Αρχές Κατοχής καταδικάζοντας τις διώξεις των Ελλήνων Ισραηλιτών (σελ. 204-206).

ΑΠΙ ΜΙΩΝΗΣ
Νοχελική Αντίδραση

(Εκδόσεις Λιβάνη, 2003)

Στην ψευδαίσθηση της επιλογής που ασφυκτικά προσφέρει η σημερινή πραγματικότητα, η ποίηση του Αρι Μιωνή απαντά με την επιλογή της ψευδαίσθησης.

Το ταξίδι, η περιπλάνηση, η καταγραφή ειχόνων και συναισθημάτων -φωτογραφίζοντας και

γράφοντας- είναι ο προσωπικός του τρόπος φυγής.

«Σ' άγνωστο σώμα που ταξιδεύει μες στους αιώνες / σαν ξένο σώμα σε μια πορεία που δε με ορίζει / ορίζω μάταια τα όριά μου πριν ξεκινήσω /κινούνται οι δείκτες σ' ένα ρολόι που δε γνωρίζω».

Ο Αρι Μιωνής γεννήθηκε το 1966 στην Αθήνα και η *Νοχελική Αντίδραση* είναι το πρώτο βιβλίο του, μια επιλογή πενήντα ποιημάτων που γράφτηκαν από το 1990 ως σήμερα.

ΤΑΚΗ ΜΙΧΑ
Ανιερπ Συμμαχία. Η Ελλάδα και η Σερβία του Μιλόσεβιτς

(Εκδόσεις Ελάτη, 2003)

Στο βιβλίο περιέχονται σημαντικά στοιχεία για τις σχέσεις της Ελλάδας με το καθεστώς Μιλόσεβιτς, δεδομένου ότι η ελληνική έκδοση, περιέχει πλήθος νέων στοιχείων που δεν περιλάμβανε η έκδοση στην αγγλική γλώσσα. Πρόκειται για στοιχεία, τα οποία είτε ήσαν ελληνικού ενδιαφέροντος είτε δεν ήταν γνωστά όταν κυκλοφόρησε η αγγλόφωνη έκδοση. Στην τελευταία

κατηγορία ανήκει η έκθεση Τόρκιλεν, του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία, που δείχνει ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα κατά την περίοδο 1992-1999 αποτέλεσε, μαζί με το κυπριακό, τα "πνευμόνια" του διεθνούς μηχανισμού, που είχε εγκαταστήσει το καθεστώς Μιλόσεβιτς προκειμένου να χρηματοδοτεί τις αγορές του απαραιτητού υλικού για τη διεξαγωγή του πολέμου στην Κροατία, τη Βοσνία και το Κόσοβο.

Τον πρόλογο του βιβλίου έχει γράψει ο τ. υ. υπουργός Εξωτερικών Μιχάλης Παπακωνσταντίνου. Σχολιάζουν οι καθηγητές, Σάμιουελ Χάντινγκτον, Νίκος Μουζέλης, Αδαμαντία Πόλλα και οι δημοσιογράφοι Κρις Χίτσενς (The Nation, Vanity Fair), Ροϊ Γκούτμαν (Newsweek, βραβείο Πούλιτσερ 1994) και Τέρι Ραφαέλ (αρχίζοντάκιατρία Wall Street Journal).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

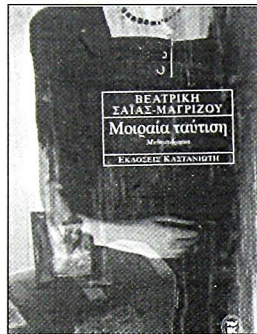
Μικρά Ταξίδια

(Αθήνα, 2003)

Όπως σημειώνει ο επιμελητής της έκδοσης Γ. Σπανόπουλος, «Τα κείμενα αυτά δεν είναι αποσπάσματα κάποιας συνέχειας με υπόθεση, που εξελισσόμενη ολοκληρώνει μύθο και πρότυπα, αλλά η ίδια η συνέχεια της ζωής με όλα τα πρότυπα και τις υποθέ-

σεις της, αποτελώντας έτσι την ουσία του ταξιδιού, πέραν μεγέθους και διάρκειας».

Περιλαμβάνει περιστατικά, σκέψεις, παρατηρήσεις που προέρχονται από μικρά ταξίδια.

ΒΕΑΤΡΙΚΗΣ ΣΑΪΑ - ΜΑΓΡΙΖΟΥ

Μοιραία ταύτιση

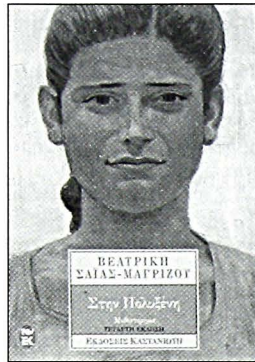
(Μυθιστόρημα, Εκδόσεις Καστανιώτη)

Στο τρίτο μυθιστόρημά της η Βεατρίκη (Μπέττυ) Σαΐα - Μαγριζού παρουσιάζει την ιστορία μιας γυναίκας δημοσιογράφου που βιώνει τον τρόμο του χρόνου που περνά και τη διάψευση των ελπίδων και των προσδοκιών. Μέσα από το προσωπικό της αρχείο γυρίζει το χρόνο, τότε που ήταν σύμμαχος της και φίλος της, σε ιστορίες γυναικών που δεν έγιναν ποτέ πρωτοσέλιδο, ήταν όμως αληθινές και ταυτίζεται μαζί τους.

Πόσο μπορεί, όμως, κανείς να αντέξει το φόβο του να είναι μόνος, πόσο μπορεί να ταυτιστεί μ' αυτό που δεν ήταν δικό του; Πόσο ευάλωτη είναι η γυναίκα του μύθου ή της διπλανής πόρτας σ' αυτόν τον κόσμο, σ' αυτή τη ζωή τη μοναδική, τη μία.

Η «Μοιραία ταύτιση» μας προβληματίζει και μας υποχρεώνει να δούμε, μέσα από την ευαίσθητη ματιά της συγγρα-

φούς, την αλήθεια μιας πορείας όπου δεν υπάρχουν σύνορα και όρια.

ΒΕΑΤΡΙΚΗΣ ΣΑΪΑ - ΜΑΓΡΙΖΟΥ

Στην Πολυξένη

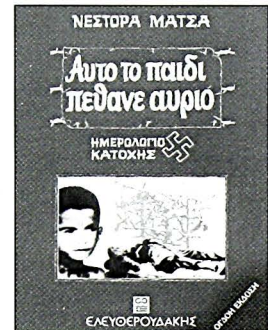
(Μυθιστόρημα - 4η έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη)

Είναι το πρώτο βιβλίο της Βεατρίκης Σαΐα - Μαγριζού, που εκδόθηκε το 1996, και έγινε best - seller πρωτοεμφανιζόμενης συγγραφέως. Είναι μια κατάθεση ψυχής της συγγραφέως, μιας ψυχής που ξέρει να συγχωρεί, που μέσα από τη δυστυχία ψάχνει και βρiscos την αισιοδοξία, που μέσα στο σκοτάδι ψάχνει για αχνές φωτός, που ξέρει να ελπίζει. Είναι μια καλοπροαίρετη θεώρηση της Βεατρίκης Μαγριζού για τη ζωή και που την καταθέτει. Οι ήρωες είναι πρόσωπα φανταστικά που βιώνουν γεγονότα και νιώθουν συναισθήματα πραγματικά.

Ύμνο στη φιλία, ύμνο στη γυναίκα, ύμνο στα κάθε λογής συναισθήματα που μπορεί να βιώσει ο ευαίσθητος άνθρωπος, αποτελεί το βιβλίο αυτό και καθώς η σύγχρονη κοινωνία με τις απαιτήσεις της και τους γρήγορους ρυθμούς της μας έχει κάνει να κρύψουμε βαθειά μέσα μας την τρυφερότητα που διαθέτουμε και να περιχαρακωθούμε μέσα σ' ένα σκληρό περίβλημα, θεωρώ-

ντας ότι έτσι ενισχύουμε την άμυνα μας, χάνοντας όμως τη ζωή που περνάει δίπλα μας.

Πρόσφατα το βιβλίο αυτό ανθολογήθηκε με κείμενα σημαντικά των Ελλήνων πεζογράφων και ποιητών στο βιβλίο Donnee Uomini di Grecia και διδάσκεται στο πανεπιστήμιο της Ραδονα, στην έδρα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

ΝΕΣΤΟΡΑ ΜΑΤΣΑ

Αυτό το παιδί πέθανε αύριο

(Αθήνα: Ελευθεροδράκη, 2003, όγδοη έκδοση)

Ενα βιβλίο μεγάλης και ουσιαστικής επιτυχίας. Το πιο αγαπητό ίσως βιβλίο για τη δοκιμασία του εβραϊσμού της Ελλάδος το "Αυτό το παιδί πέθανε αύριο" κυκλοφόρησε σε όγδοη έκδοση.

Πρόκειται για βιβλίο που απευθύνεται τόσο στους μεγάλους όσο και στους νέους στην ηλικία αναγνώστες, ένα βιβλίο απόκτημα που χρειάζεται να διαβαστεί από όσους μέχρι σήμερα δεν το έχουν διαβάσει.

Λάβαμε επίσης:

ΠΑΝ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

Οι σεισμοί στη Ζάκυνθο

(Αθήνα, 2003)

Αναφορά στην καταστροφή που έπληξε το νησί πριν από 50 χρόνια (12.8.1953).

“CHRONIKA”

Edition of the Central Board of Jewish Communities in Greece

36, Voulis str., 105 57 Athens, Greece, Tel.: ++30-210-32 44 315, fax: ++30-210-33 13 852

e-mail: hhkis@hellasnet.gr Web site: www.kis.gr

Summary of Contents of issue 186, vol. 26

July – August 2003

- ✓ The main article titled ‘**Awakening of the conscience**’ refers to this year’s Holocaust Memorial Day and primarily to the speech of the **Ecumenical Patriarch Vartholomeos**, who among others, said: “We express our horror for the crime, but also the wish that it will not be repeated in the future against any nation. Unfortunately, humanity does not inherit the experience and knowledge and repeats the same mistakes in various degrees, places and periods of time”.
- ✓ The main speaker on Holocaust Memorial Day in Athens was **the Mayor of Athens, Mrs. Dora Bakoyianni**, who stressed that “We shall not allow the Holocaust to sink into oblivion. It occupies –and must occupy- a special place in the conscience of all of us, Jews and non-Jews”.
- ✓ We publish an article by Mr. Konstantinos Sehides on the **Jewish Community of Florina**, Western Macedonia, which ceased to exist after the Holocaust. The Jews of Florina were Sephardic and spoke a Spanish dialect (Spanish mixed with Hebrew –Ladino).
- ✓ Due to **anti-Semitic actions that took place on March 5th, 1922, in Volos**, Thessaly, the Orthodox Metropolitan of Demetriadis (Volos – Thessaly) issued an encyclical in which he lashed out against the incident. We publish the text of the Metropolitan’s encyclical.
- ✓ The historian author Mr. Evangelos Hekimoglu publishes a study **on the benefactors from the Jewish Community of Thessaloniki**, who enriched the city with beautiful buildings.
- ✓ Mr. T.M. Kalamitsis publishes his study on the Jews to whom **the great Greek poet K.P. Kavafis** referred to in his poetry.
- ✓ In his study, the Professor Ioannis Papagianopoulos mentions that from a research on the Old Testament, follows that **the books “Sofia Seirach” and “Parimiai”** provide **rules of formalities** for official lunches as well as advises for not consuming too much food and wine.
- ✓ The representative of the Jewish Youth of Greece in this year’s commemoration of the Holocaust was **Mr. Leon Mizan**, who, among others said the following in his speech: “Auschwitz is the lowest part of the world, not created by God with magic landscape, but created by man, with barbed wire, observation towers, gas chambers, experiment laboratories, furnaces and gallows. There, he made piles of stolen personal belongings, piles of hair, gold teeth and heaps of human ashes”.
- ✓ Professor Niki Kaltsoyia – Tournaviti examines the factors that brought about **pre-war fascism** and refers to the hatred and persecutions against Jews, which had started since the Middle Ages.
- ✓ The issue closes with book presentations.

Translated by: Rebecca S. Camhi

Front cover: The Ecumenical Patriarch Vartholomeos laying wreath at the Holocaust Monument in Thessaloniki.

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΜΩΨΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΡΑΦΕΙΩΝ:

Βουλής 36 • 105 57 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 210 - 32.44.315-8

E-mail: hhkis@hellasnet.gr

Internet site: <http://www.kis.gr>

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συγγραφέων τους.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Πολιτικά Θέματα ΕΠΕ, Υψηλάντου 25 Αθήνα, τηλ.: 210 - 72 18 421

Διανέμεται Δωρεάν

